

ENCYKLOPEDIE KELTŮ NA MORAVĚ A VE SLEZSKU

Jana Čižmářová

Jana Čižmářová

ENCYKLOPEDIE
KELTŮ
NA MORAVĚ
A VE SLEZSKU

Nakladatelství Libri
Praha 2004

NA OBÁLCE:

Brno-Maloměřice – rekonstrukce dřevěné konvice s bronzovým kováním

Brno-Maloměřice – bronzové kování v podobě groteskní masky aplikované původně na dřevěné konvici

© PhDr. Jana Čižmářová, 2004

Illustrations © archiv autora a citovaná literatura, 2004

© Libri, 2004

ISBN 80-7277-249-X

O B S A H

Předmluva	7	
Dějiny Keltů na Moravě a ve Slezsku	9	
Stručná historie bádání o době keltského osídlení Moravy a Slezska		19
Významné osobnosti moravské keltské archeologie	32	
Ztracené a znovunalezené poklady	38	
Slovník pojmů keltské archeologie	41	
Naleziště doby keltského osídlení Moravy a Slezska (soupis lokalit A–Ž)		123
Literatura k soupisu lokalit z doby keltského osídlení Moravy a Slezska		354
Vybraná literatura ke studiu keltské archeologie na Moravě a ve Slezsku		362
Několik slov závěrem	367	
Medailon autorky	367	

PŘEDMLUVA

Při srovnání zahraniční knižní produkce bohaté na tituly o Keltech s naší populárně-naučnou literaturou věnovanou tomuto tématu musíme konstatovat, že je stále co dohánět. V Čechách je tento deficit již postupně vyrovnáván (reedice publikace J. Filipa *Keltská civilizace a její dědictví*, 1995, *Keltové a Čechy*, 1998, P. Drdy a A. Rybové, *Jak se kopou keltské hroby*, 1999, kolektivu autorů pod redakcí J. Waldhausera a nakonec *Encyklopedie Keltů v Čechách*, 2001, téhož autora – záměrně nezmiňuji publikace z hlediska odborné, především archeologické veřejnosti mírně řečeno diskutabilní). Na Moravě však – pominu-li opět některé literární počiny, jež namísto informací podávají desinformace – se publikací tohoto typu stále ještě nedostává. Kapitola o keltském osídlení Moravy v publikaci *Pravěké dějiny Moravy* (M. Čižmář, 1993) ani brožury vydané u příležitosti výstav (J. Čižmářová, *Keltové na Moravě*, 2001) nebo pojednání o jedné, byť významné lokalitě (M. Čižmář, *Staré Hradisko*, 2002) zdaleka nemohly uspokojit hlad po informacích o keltské minulosti Moravy. Předkládaná publikace snad tento prostor alespoň částečně zaplní, a protože ani zdaleka nevyčerpala – ani vyčerpat nemohla – vše, co se dá k tomuto tématu říci, může být prvním krokem k dalším, tematicky úžeji zaměřeným a podrobnějším pracím.

Encyklopedie Keltů na Moravě a ve Slezsku je pandánem k již vydané práci o Keltech v Čechách Jiřího Waldhausera. Od toho se také odvíjí její podoba: menší rozsah soupisové části lokalit je předem dán menším počtem lokalit na méně rozsáhlém území Moravy a českého Slezska, stručnější forma úvodních kapitol a hesel vyplývá ze snahy neopakovat znovu v předchozí publikaci již jednou obsažným, originálním a přitažlivým způsobem prezentovanou problematiku. Po stručném obecném úvodu a shrnutí vývoje a charakteru doby laténské na Moravě a ve Slezsku je podán rovněž stručný přehled historie bádání o tomto období s medailony jednotlivých badatelů, jejichž práce znamenala posun v poznání keltského osídlení Moravy a Slezska. Drobné intermezzo v podobě kapitoly o „ztracených a znovunalezených pokladech“ předchází vlastní encyklopedii, jejíž hesla jsou rozdělena do dvou částí. Po části předmětové, kde jednotlivá hesla jsou ilustrována pokud možno především příklady moravského materiálu, následuje nejobsáhlejší část celé encyklopedie, totiž soupis všech mně známých moravských a slezských laténských nálezů.

Tento soupis je uzavřen ke konci roku 2003 a novější, byť sebezajímavější nálezy z první poloviny roku 2004 (např. záchranný výzkum Archeologického ústavu Brno v Klentnici, kde byla nalezena i stříbrná mince, nebo akce Ústavu archeologické památkové péče Brno v Otrokovicích či v Sudoměřicích, kde bylo na sídlišti zjištěno několik hrnčířských pecí) již nezahrnuje, stejně jako údaje z literatury, která vyšla po tomto datu.

Některá hesla obecného charakteru v předmětovém katalogu byla převzata z již dříve vydaných publikací této řady nakladatelství Libri – z *Encyklopedie hradišť v Čechách* a *Encyklopedie pravěku v Čechách a na Moravě*. V soupisu nálezů jsou kromě souhrnného seznamu použité literatury odkazy na prameny (podle jejich charakteru primární nebo naopak nejnovější publikace či publikace nejpodrobnější) připojeny ke každému heslu. Prameny k úvodu a k předmětové části encyklopedie jsou uvedeny souhrnně v tematicky sestaveném seznamu literatury zařazeném rovněž na konci encyklopedie.

Naleziště sama jsou označena jménem obce, na jejímž katastru se nacházejí (např. Milovice), někdy také názvem nadřazené administrativní obce (např. Brno-Horní Heršpice). Pokud je na katastru obce několik nálezů, jsou označena pořadovými čísly, a to podle data objevení. Dále je uvedeno (pokud je ovšem známo) místo nálezu či nálezů – označením polní tratě, charakteristikou či popisem místa. Nakonec je uveden okres, v němž se nacházela obec podle úředního *Statistického lexikonu obcí* z roku 1965, a to přesto, že se vznikem vyšších územněsprávních celků v roce 2000 tyto okresy zanikly; domnívám se, že toto označení umožňuje snazší orientaci v rámci dotčeného území Moravy a Slezska, nehledě k tomu, že v některých případech se na území jednoho kraje vyskytuje několik obcí stejného jména (např. v Jihomoravském kraji Uhřetice v okresech Blansko, Hodonín a Vyškov, nemluvě již o Uhřetích na okrese Kroměříž ve Zlínském kraji).

Bývá milou povinností autora poděkovat všem, kdo ku vzniku díla přispěli. Zde na prvním místě je třeba jmenovat šéfredaktora nakladatelství Libri dr. Františka Honzáka, jemuž jsem vděčna za to, že poskytl v řadě svých encyklopedií prostor i moravským Keltům. Můj vděk patří všem, kteří mi byli nápomocni radou i skutkem, největší dík však patří mému muži, příteli a kolegovi Miloši Čižmářovi. Zejména se však v úctě skláním před svými předchůdci, bez jejichž práce a přičinění by nemohla vzniknout ani tato publikace.

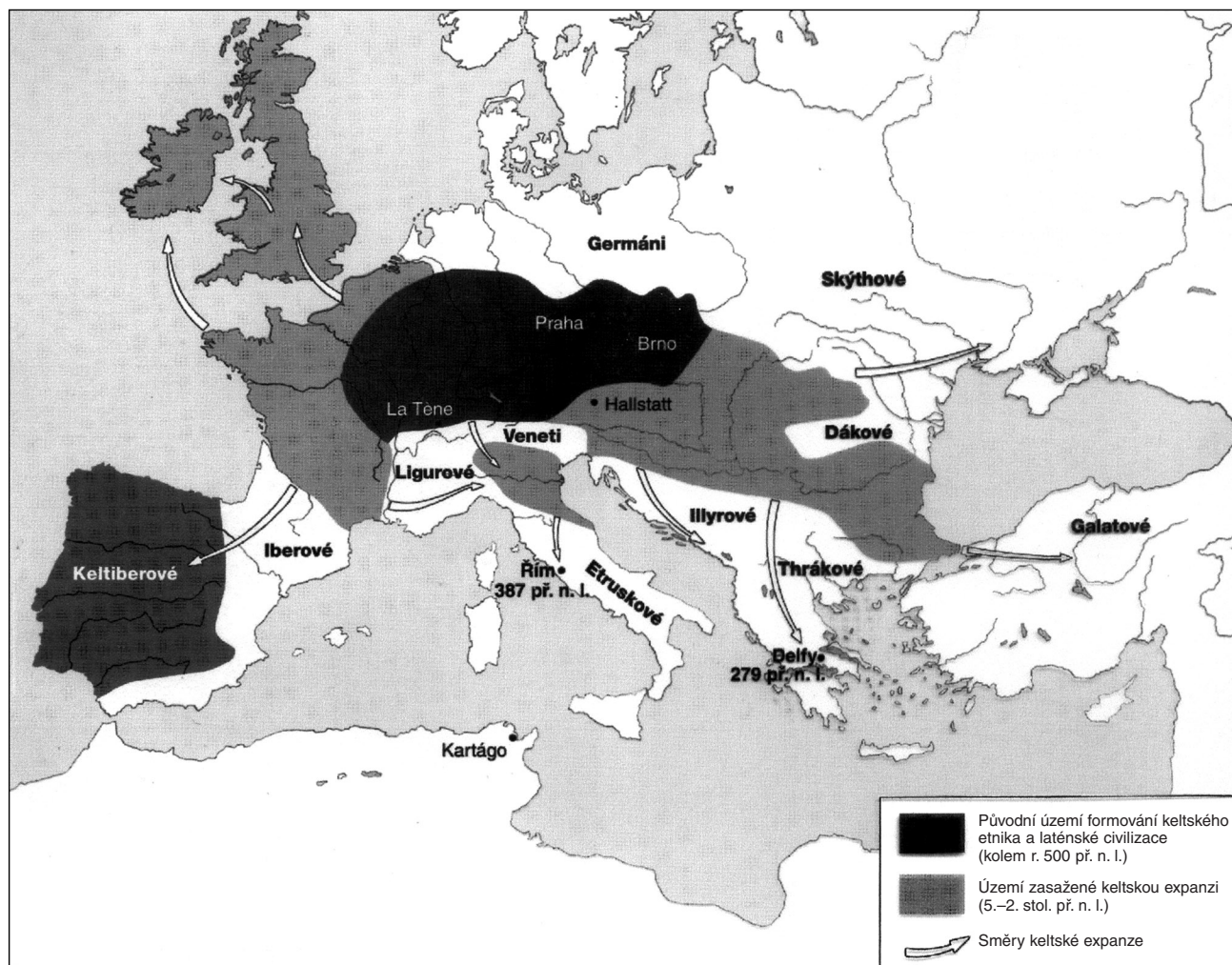
DĚJINY KELTŮ NA MORAVĚ A VE SLEZSKU

Když se v 6. století před naším letopočtem začali Řekové a Etruskové zajímat o kontinentální Evropu, našli zde na území mezi Atlantickým oceánem a oblastí na sever od Alp usazené obyvatelstvo, jehož doložené pojmenování bylo Kelty, později rovněž nazývané Galové nebo Galatové; etnikum, které v následujících stoletích sehrálo pozoruhodnou úlohu ve vývoji Evropy, do jejíž tvárnosti vtisklo nesmazatelné, dodnes patrné stopy.

Antičtí autoři používali název

Keltové k označení „barbarského“, tedy cizího obyvatelstva, které sídlilo v jejich západním a severním sousedství. Hérodotos z Halikarnassu, řecký historik 5. století před n. l., věděl, že řeka Dunaj sbírá své prameny v oblasti osídlené Kelty, což byla podle jeho pojetí velká etnická skupina lišící se od ostatních řečí i vlastními zvyky. V následujícím období počátku 5. století jsou již tyto tzv. historičtí Keltové jmenováni v antických zprávách přímo v souvislosti s masivním vpádem jejich

bojových skupin do severní Itálie. V 2. polovině 2. století před n. l. zařadil zprávy o Keltech v Itálii a na Balkáně do svých spisů řecký historik Polybios, další zprávy se nacházejí ve spisech Diodóra Sicilského, v díle řeckého historika a zeměpisce Strabóna a později v pracích historiků keltského původu – Pompeia Troga a Cornelia Nepota; dále lze jmenovat Tita Livia, Valeria Patercula, Plinia Staršího či Publia Cornelia Tacita a řadu pozdějších autorů. Nejznámějším a nejobšírnějším prame-

Mapa keltského světa (podle P.-M. Duvala)

nem o životě Galů pak jsou *Zápisky o válce galské* (*Commentarii de bello gallico*) římského vojevůdce a vítěze tažení proti nim, Gaia Iulia Caesara.

Původní území osídlené Kelty se rozkládalo ve Švýcarsku, severovýchodní Francii a jihozápadním Německu. Jeho obyvateli byly kmeny indoevropského původu, jejichž etnogenezi můžeme sledovat snad až do doby bronzové. V závěru doby halštatské, v průběhu 6. století před n. l., zde vzniká bohaté knížecí prostředí, výrazně ovlivněné mediterránní civilizací, jehož nositelé pronikají v průběhu 5. století i do oblasti horního Podunají, severní Itálie a do části Čech. Změna ekonomických vztahů a vytvoření velkých sociálních rozdílů, vznikem nového kulturního stylu (laténské kultury) doprovázená existence mimořádně bohaté vládnoucí vrstvy – vojenské aristokracie, patrně i přelidnění (jak uvádí zpráva Pompeia Tropa), stejně jako touha po kořisti, očekávané ve vyspělých jižních oblastech – to vše byly faktory, které způsobily, že z této „pravlasti“ expandovaly keltské kmeny do velké části Evropy. Pronikly na Britské ostrovy, překonaly Pyreneje, jejich nápor nezadržely ani Alpy a pocítila ho bohatá etruská města i mladá římská republika – počátkem 4. století před n. l. pronikali Keltové do severní Itálie a postupně se dostali až k Římu, který dobyli a vypálili (k obléhání Říma v roce 387 před n. l. se váže známá pověst o posvátných husách Jupiterova chrámu, které zachránily před vyplněním Kapitol, kde se zbytky obránců města ukryly). Jiná migrační vlna postupovala územím kolem Dunaje do Karpatské kotliny a na Balkánský poloostrov a bezprostředně poté, v roce 280 před n. l., následovala výprava proti Řecku. Při ní, v roce 279 před n. l., měli keltští nájezdníci vyplnit Delfy i s jejich známou věštírnou, část jich pronikla až do Malé Asie a usadila se zde, vytvořivši stát Galatii (listy apoštola Pavla Galatským jsou adresovány potomkům těchto Keltů či Galů, zde zvaných Galaty). Keltové se v očích antických současníků stali ztělesně-

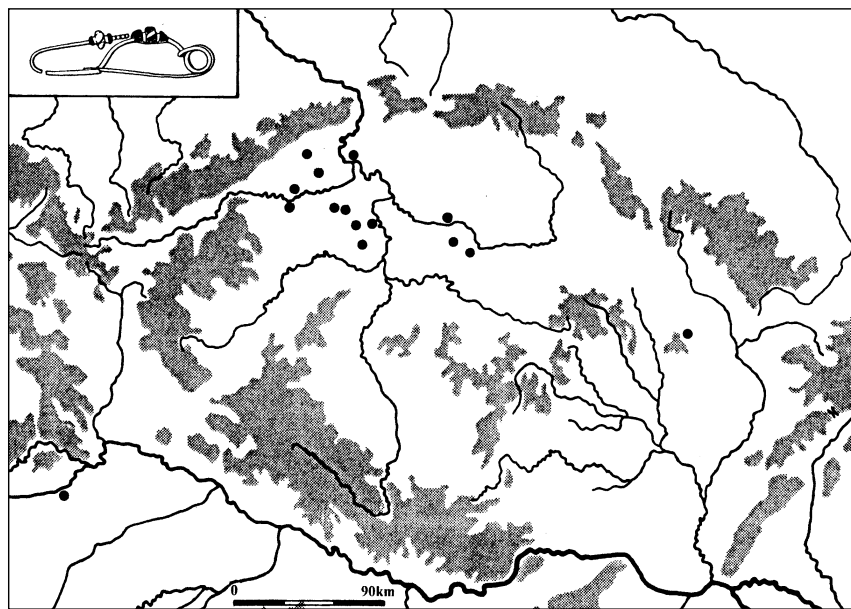
ním barbarství, které ohrožovalo tehdejší civilizovaný svět.

Na konci 3. a v průběhu 2. století před n. l. však počala moc početných, ale nejednotných keltských kmenů slábnout a upadat. V porážkách se vyčerpala úderná síla maloasijských Keltů. Po skončení války s Hannibalem v tzv. druhých punských válkách římská republika definitivně pacifikovala severní Itálii a Caesarovy legie dovršily v 50. letech posledního století starého letopočtu dobývání tzv. zaalpské Galie. Středoevropský prostor začíná pociťovat ze severu tlak germánských kmenů (svěbských Kimbrů a Teutonů), v Podunají keltskou moc oslabují války s Dáky, jižní část střední Evropy se postupně dostává do sféry římského vlivu. Všechny tyto okolnosti způsobily postupný zánik keltské moci na větší části dříve jimi ovládaného území a jejich kultura se do nového letopočtu udržela pouze na britských ostrovech a v západní Francii. Hluboko do raného středověku se uchovala zvláště v křesťanském Irsku.

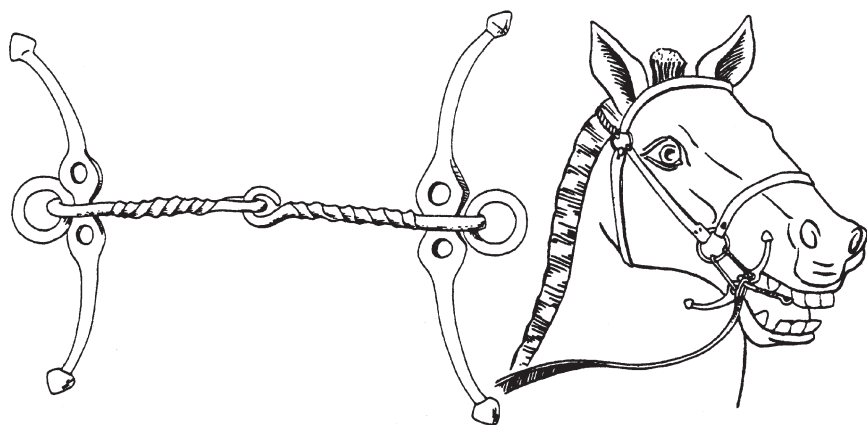
Keltové byli prvním známým etnikem, které významně ovlivnilo osudy našeho území. Jací to byli lidé? Jak vypadali? Co způsobilo zá-

vratný vzestup a rozmach jejich moci i její rychlý úpadek? Odpovědi na tyto otázky skládáme z útržků písemných zpráv jejich současníků na jedné straně a z výsledků dlouholeté trpělivé práce archeologů, kteří se zabývají zkoumáním pozůstatků keltské materiální kultury a fragmentů jejich kultury duchovní, na straně druhé. Antické zprávy hovoří o Keltech jednou jako o divokých nájezdnících, divoších a barbarech, pohrdajících smrtí stejně jako krásou antických měst, jindy vychvalují jejich hlubokou oddanost náboženství a pozoruhodnou učenlivost. Zrovna tak ovšem zmiňují jejich sklon k obžerství a hromadění zlata, zálibu v dekorativnosti stejně jako důvtipnost a schopnost napodobení. Potvrzení toho všeho a řadu dalších poznatků přinášejí i výsledky archeologické disciplíny.

Podle svědectví archeologických pramenů bylo moravské území zasaženo podunajským invazním proudem Keltů již počátkem a v průběhu pátého století, druhá keltská vlna ho obsadila v první polovině čtvrtého století. Byl to kmen Bójů, podle kterých germánští Markomané, obsadivši tato keltská území později, zemi pojmenovali (*Boio-*

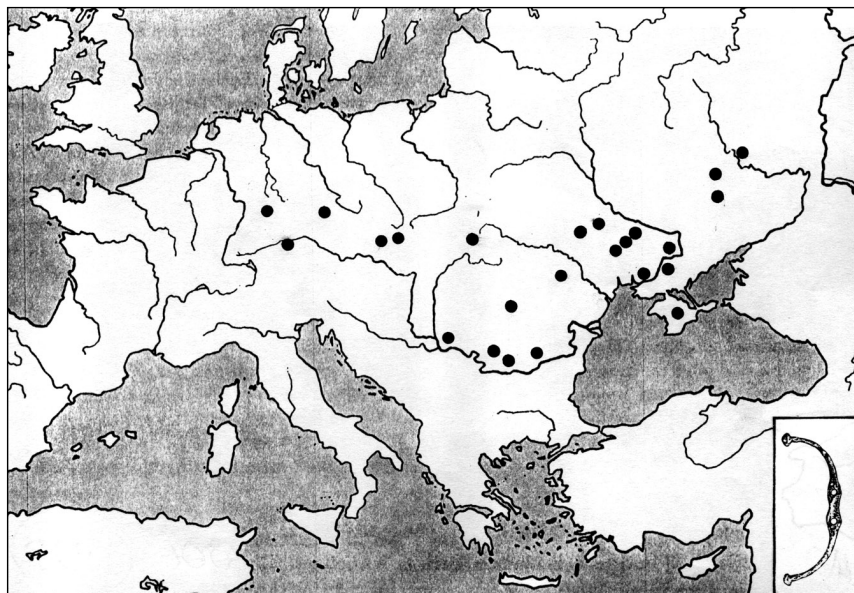

Spona nalezená v hrobě ženy ve Ptení je na Moravě ojedinělá, často se však vyskytuje na území Čech; může být dokladem kontaktu obou oblastí (podle M. Čížmáře).

laténské, z nejstaršího období, ze středního laténu a z období nejmladšího, současného s keltskými oppidy, nebývají vždy na stejném místě – z toho bylo by možno vyvodit i to, že nové vlny osídlenců zakládaly i nová sídla.

Na svém postupu přinesli Keltové do nově získaných oblastí kulturu nazvanou podle naleziště La Tène na břehu švýcarského Neuchâtelského jezera kulturou laténskou. Ta vznikla působením vlivů vyspělého Středomoří na halštatské prostředí střední Evropy. Její výrazný a od předchozích či sousedních kultur zcela odlišný charakter lze sledovat v komplexu všech projevů hmotné kultury jejích nositelů, tedy Keltů – na typu sídel, na pohřebním ritu stejně jako na zbraních, nástrojích, předmětech denní potřeby. Nejzře-

Postranice koňského postroje, nalezené na sídlišti v Bořitově a na oppidu Staré Hradisko, mají centrum výskytu v severním Černomoří (podle M. Čižmáře).

haemum = domov Bójů). Bóje měl na Moravě snad vystřídat ve třetím století z Karpatské kotliny přišedší kmen Volků-Tektoságů. Keltské kmeny či jejich části poměrně značně migrovaly a na základě historických zpráv lze rekonstruovat směry jejich pohybu – např. Bójové jsou v průběhu několika staletí uváděni na území severní Itálie, Čech, Francie, ale i Panonie. Stejně tak i sídla Volků-Tektoságů jsou kromě Moravy zmiňována jak ve Francii, tak např. v Turecku. Těmto zprávám by mohla odpovídat i situace ve vývoji osídlení Moravy – málo sídlišť má kontinuální vývoj po celou dobu laténskou nebo alespoň po její větší část a osady z jednotlivých fází doby

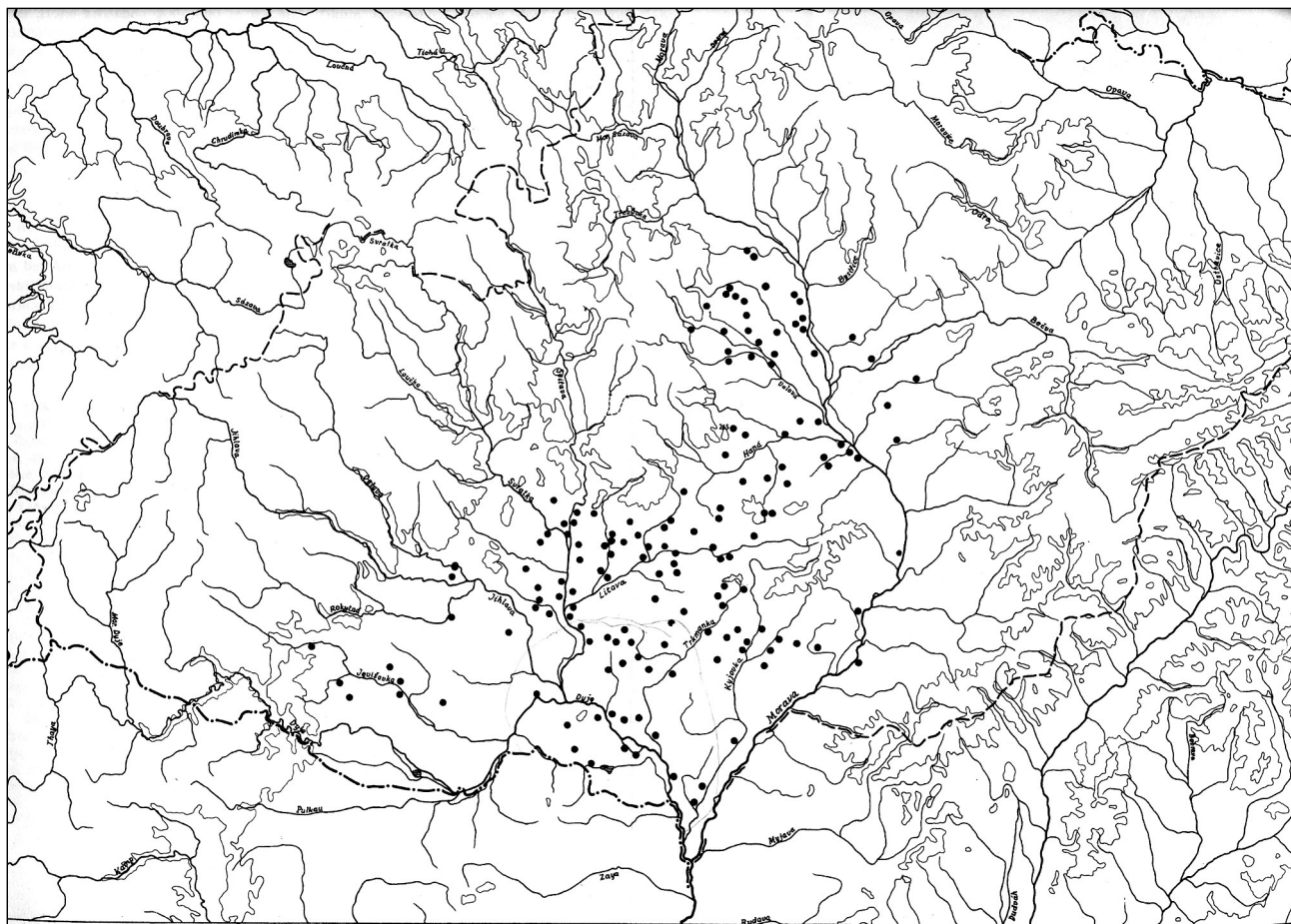
Bronzové kování se dvěma lidskými maskami je součástí soupravy zdobící dřevěnou konvici z Brna-Maloměřic. Celý soubor je nejskvělejším dokladem keltského umění na Moravě.

telněji patrný je však v projevech keltského umění. Působením mediteránních výzdobných prvků se předchozí halštatský geometrický styl zcela změnil na styl laténský, užívající nových prvků orientálních – zvířecích a rostlinných motivů (např. gryfů, rybích měchýřů, palmet, úponků a lotosových květů), zakřivených linií a ploch, spojujících do hybridních a fantaskních tvarů. K vrcholu keltské umění dospělo ve 3. století před n. l., kdy se tento rostlinný styl přetvořil v dekorativní a silně působivý styl plastický, využívající především lyrovitých a volutovitých motivů. Pro ztvárnění zvířecích i lidských podob je typická silná stylizace, abstrakce a fantastická ornamentika. Tento charakter keltského umění, pramenící z nehlubších principů keltského náboženství, ještě více vynikne ve

srovnání s naturalismem řeckého a římského umění či s předcházejícím strohým geometrickým stylem halštatským. Laténský styl ovládl ve druhé polovině posledního tisíciletí před změnou letopočtu velkou část Evropy a v době svého největšího rozkvětu přesáhl i hranice rozšíření keltských kmenů, to znamená, že silně ovlivnil i hmotnou kulturu nekeltských populací.

Vznik, rozšíření a vývoj tohoto laténskému stylu (který je někdy – zcela opodstatněně a velmi výstižně – označován za „plastický výraz keltského náboženství“, neboť výrobky keltského uměleckého řemesla nebyly jen užitkovými předměty, ale především zprostředkovateli kontaktu člověka se světem nadpřirozených bytostí) je možno nejlépe sledovat tam, kde je koncentrace předmětů užitého umění největší, totiž

na pohřebištích. Zemřelí byli pochováni s věcmi, které je doprovázely během jejich života – ženy se šperky, muži se svými zbraněmi. Příznačná jsou tzv. plochá pohřebiště (to proto, že hroby nejsou kryty mohylami), jichž je na Moravě známo na 150: od velkých nekropolí, kde byly pochovány desítky zemřelých, přes menší hřbitovy o několika hrobech až k ojedinělým pohřbům. Právě na pohřebištích lze dobře sledovat rozvrstvení tehdejší společnosti od vrstvy aristokracie (hroby bojovníků a bohaté hroby žen) přes vrstvu průměrně situovaných jedinců (střídmě vybavené pohřby) k vrstvě svobodné chudiny (hroby s minimální nebo žádnou výbavou). Na Moravě vzácné (Domamyslice, Olomouc-Slavonín, Žatčany, snad Brno-Maloměřice a Vícemilice, vše ➤) bojovnícké hroby ohraničené příkopem

Mapa keltských pohřebišť na Moravě (podle J. Meduny)

naznačují pohřeb významné osobnosti a občas se vyskytující dvojhroby většinou ukazují na pohřeb společensky výše situovaného zemřelého s osobou závislou.

Bojovnické hroby obsahují součásti výzbroje (kompletní válečná souprava sestává z meče s opaskem, kopí a štítu, doplněných náramkem a sponou; někdy se v hrobech – mužských i ženských – nachází i nádoba a zvířecí kosti jako pozůstatek vybavení zemřelého potravou), zálibu žen ve šperku dokládají pohřby s garniturami sestávajícími z četných spon, pro Kelty typických nákrčníků, opaskových řetězů, náramků, nánožníků a prstenů. Tyto předměty představují mnohdy špičkové produkty uměleckého řemesla. Ovšem bližší pohled na jejich provedení a charakter jejich stále se opakující výzdoby nás nenechává na pochybách, že tyto nálezy, dokreslující podobu kroje Keltů, nesloužily jen jako pouhé šperky, ale měly i ochrannou moc pro svého nositele. S tím souvisí jistě i pravidelný, dá se říci závazný způsob nošení šperků, který vedle společenských měřítek odráží i ideové zvyklosti (bývá obtížné rozlišit, která funkce byla primární – zda ozdobná, či magická). Některé předměty pak (s jistotou se to dá říci o nákrčnících a antropomorfních mečích) byly symbolem výjimečného postavení nositele či nositelky.

Výzkum pohřebišť kromě nezapustitelné role při řešení chronologických otázek přináší řadu dalších poznatků. Kromě již zmíněných zjištění o sociální skladbě obyvatelstva jsou to i podklady pro antropologická a demografická studia a poznatky o pohřebním ritu. Z antropologických rozborů kosterních pozůstatků plyne, že Keltové byli urostlí lidé nejednotného antropologického typu, kteří se v průměru nedoživali příliš vysokého věku. To odpovídá zjištěním pro pravěk obecně – průměrný věk je snižován vysokou dětskou úmrtností, mužskou část populace hubily kromě běžných chorob i následky zranění utrpených v boji, pohřby mladých žen jsou zase větší

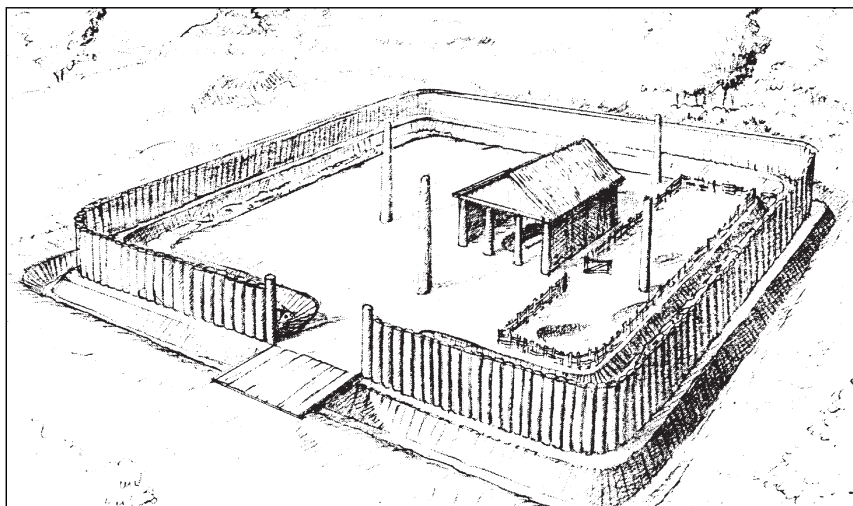
Ukázky keramiky z moravských keltských pohřebišť

nou důsledkem poporodních komplikací. Zajímavé je, že na pohřebišťích se téměř nevyskytují pohřby velmi malých dětí: mohlo by to znamenat, že rituálně pohřbívány byly děti teprve ve věku, kdy již byly – opět rituálně – přijaty za plnohodnotného člena komunity. Tento jev už může souviset se světem rituálních praktik a magických úkonů, s duchovním světem, do něhož je velmi nesnadné nahlédnout bez znalosti dalších souvislostí. Pod pojmem duchovní svět můžeme chápat navzájem propojené projevy náboženského cítění, mytologie, rituálů, zvykosloví a folkloru včetně poezie, tance, hudby. Pohřební rítus je jedním z projevů, které nám umožňují učinit si o duchovním světě Keltů alespoň částečnou představu.

V Caesarových *Zápisích o válce galské* se dočteme, že „...v Galii jsou pouze dva stavy, které něco znamenají; jedním z nich jsou jezdcí (rytíři), druhým druidové“. Druidové (tento název je odvozován od starokeltského „*dru wíd*“ – „velmi učený“, nebo také od řeckého slova „*drys*“, což znamená „jmelí“ – a jmelí byla posvátná rostlina Keltů) jako kněží byli prostředníky mezi světem lidí a božstvy, jejich role však byla mnohem

širší – prováděli rituály, kultovní úkony a oběti, astronomická pozorování, byli ochránci tradic a práva. Jejich důležitým úkolem byla výchova následovníků – vzhledem k zákazu písemných záznamů probíhala memorováním textů, jež mělo trvat údajně 20 let (tento zákaz vycházel z přesvědčení, že písemné zaznamenání principů jejich víry by dovolilo nepřátelům, kteří by se jej zmocnili, získat nad nimi moc). Na druhé straně důsledkem toho je značná konzervativnost právě v oblasti duchovní kultury – zatímco v materiálně-technické oblasti docházelo k vstřebávání nových podnětů a jejich přetváření podle vlastních potřeb s opouštěním starší technické úrovně, v duchovní oblasti trvala u Keltů myšlenková kontinuita bez ohledu na prostorové a časové rozdíly od počátku projevů jejich kultury na přelomu 6. a 5. století přes její rozkvět a pozdní období u nás (2.–1. století před n. l.) až do plně historického období na britských ostrovech.

V počátcích osídlení našich zemí, ve 4. a 3. století před n. l., pochovávali Keltové své mrtvé inhumací, tj. pohřbívali nespálená těla. Nebožtíci byli uloženi v hrobě (někdy na dře-

Rekonstrukce původní podoby keltské „Viereckschanze“ (podle A. Rapina)

veně desce či dokonce v rakvi) v natažené poloze na zádech, s rukama podél těla, většinou hlavou k severu. To je poměrně významný znak, protože např. pro Karpatskou kotlinu je typická poloha s hlavou k jihu, a takto odlišná orientace může svědčit o kontaktu s touto oblastí. Některé – převážně bojovnické – hroby jsou orientovány ve směru východo-západním. Hroby, na rozdíl od předchozí doby halštatské, nebyly kryty mohylami, ale nepochybně byly na povrchu nějakým způsobem označeny, neboť se navzájem respektují a tvoří poměrně pravidelné řady či skupiny. Kromě předmětů z osobního vybavení pohřbeného se v hrobech nacházejí i nádoby nebo zvířecí kosti jako doklad potravy ukládané do hrobu. Tento kostrový pohřební ritus převažuje po celou starší dobu laténskou, pouze ojediněle se objevuje kremace, která však během krátké doby ve středolátenském období (2. polovina 3. století – 1. polovina 2. století před n. l.) zcela převládla. Z pozdní doby laténské pak hroby neznáme vůbec, a to nejen u nás, ale i téměř v celé Kelty obsazené střední Evropě. To lze vysvětlit velkým zjednodušením až změnou pohřebního ritu, která je opět výrazem posunu v náboženských představách.

Náboženské představy lze nicméně spatřovat i v jiných projevech,

např. nepochybně s nimi souvisejí drobné plastiky (většinou závěsky) zvířat – pes, srna, koza atd., především však kanec, které měly přenést na člověka vlastnosti svých předloh, či stylizovaná lidská vyobrazení jako vyjádření božské postavy. U Keltů, jako národa podle antických autorů „hluboce oddaného bohům“, byl celý život úzce spjat a prostoupen vírou v nadpřirozeno. Ta docházela výrazu i v nejprostších a nejběžnějších činnostech a předmětech, především však o svátcích, které byly během keltského roku čtyři – svátek jara *Beltine* (1. května), *Lugnasad* (koncem srpna po sklizni), *Samhain* – svátek mrtvých (v listopadu) a *Imbolc*, spjatý s probouzením nového života (koncem ledna). Množství bohů (mezi více než 400 jmény zaznamenanými u různých kmenů je to především Taranis – bůh nebes a hromu, Teutatés, zvaný bůh kmeny, který ochraňoval bojovníky a zajišťoval blahobyť, Lug, bůh obchodu a řemesel, Epona – bohyně vod, zobrazovaná na koni; dalšími důležitými a obecně uznávanými byli Cernunnos, bůh s jeleními parohy, Esus – bůh stromů atd.). Tato božstva a jiné nadpřirozené bytosti uctívali Keltové na posvátných místech – v hájích, studánkách, pramenech, jeskyních, kde jim také přinášeli oběti. S těmi se setkáváme v podobě často až neuvěřitelně bohatých ná-

lezů různých předmětů (např. tzv. podmokelský poklad, kdy bylo ve velkém bronzovém kotli uloženo na 40 kg zlata v podobě asi 7 000 mincí, nebo tzv. duchovský poklad – více než 2 000 spon a náramků uložených v bronzovém kotli v horkém vřídle, či již zmíněné naleziště v La Tène; na Moravě snad můžeme k tomuto typu nálezů přiřadit depot ze ▼ Ptení, sestávající z téměř čtyřiceti drobných bronzových, jantarových a skleněných předmětů, patrně amuletů). Za svatyně nebo posvátné okrsky jsou považovány z téměř celé Kelty osídlené části Evropy známe velké čtyřúhelníkové objekty s hlubokými šachtami, pro něž se vžil německý termín „Viereckschanze“ (čtyřúhelníkové valy), datované do pozdní doby laténské. V jejich prostoru měl stát chrámek a měla tu být vyhloubena i obětní šachta. Nejnověji ovšem bývá tato interpretace zpochybňována a uvažuje se o dvorcích keltské nobility.

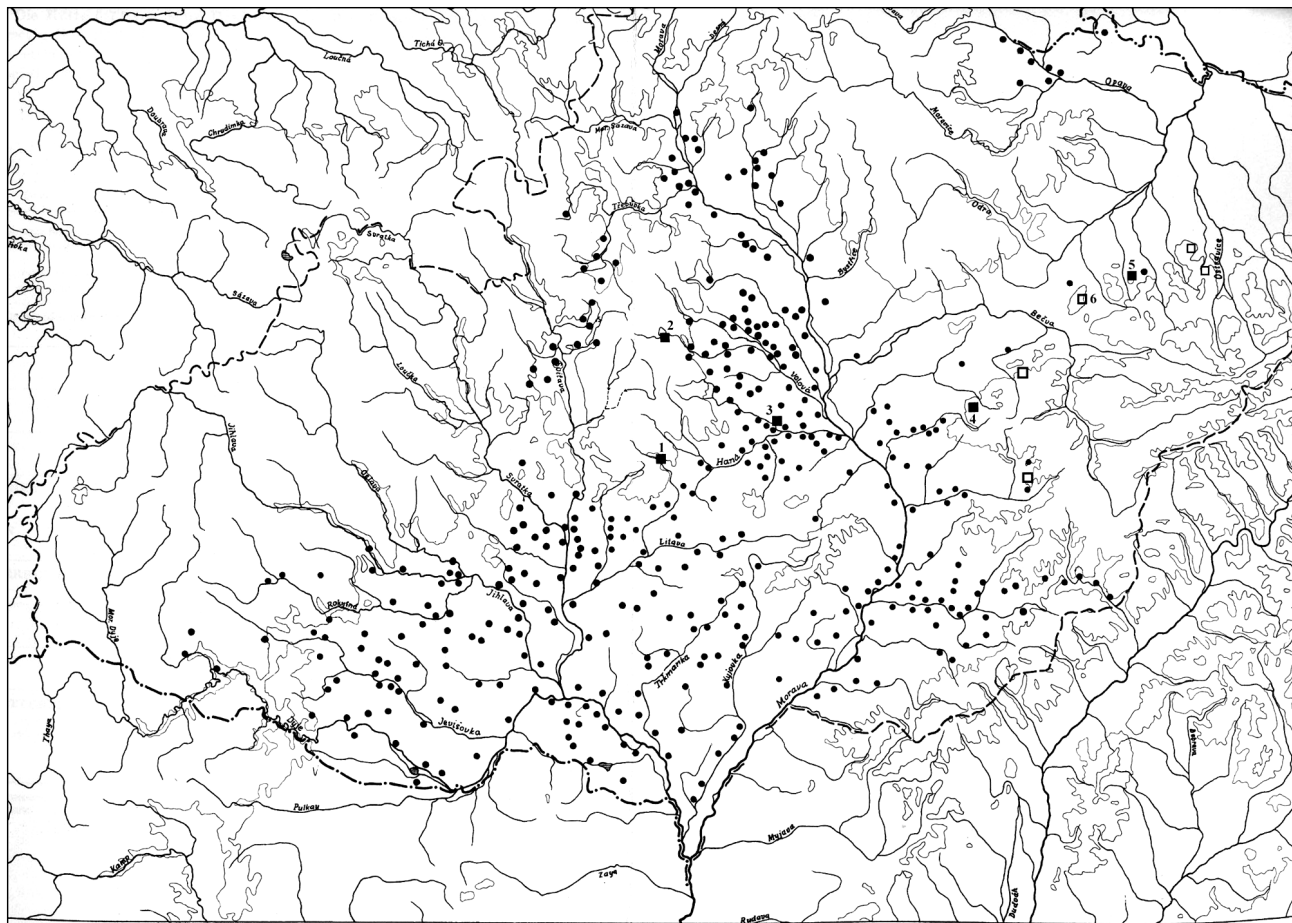
Představu o běžném každodenním životě Keltů umožňuje především poznání podoby osad. Z Moravy známe na 400 keltských sídlišť, jejichž výzkumy vypovídají o způsobu života starých Keltů, o podobě bydlení, o hospodaření, řemeslech, zemědělství atd. Prokázala se existence rozsáhlých sídlišť, menších osad i zcela malých izolovaných usedlostí – to je ostatně doloženo i v *Zápiscích o válce galské* Gaia Iulia Caesara, který zmiňuje „oppida“ (tj. keltská města), „vici“ (vesnice) a „aedificia privata“ (dvorce). Základním typem venkovského obydlí byla částečně zahlobená obdélníková stavba o rozměrech zhruba 3 × 5 metrů se sedlovou střechou, nesenou většinou dvěma kůly na podélné ose stavby. Domy byly budovány ze dřeva dokonalými tesařskými nástroji za použití četných stavebních kování a zajišťovaly se zámky se železnými klíči. Podle charakteru nálezů na sídlišťích, ale i podle jejich umístění v terénu (v nížinných polohách na úrodných půdách – na Moravě hranice keltského osídlení v podstatě nepřekračuje vrstevnici 300 metrů nad mořem, výjimkou jsou pouze

nečetná sídliště na periférii osídleného prostoru a výšinné opevněné polohy) je zřejmé, že hlavním způsobem obživy obyvatel bylo zemědělství. To však neznamená, že nebyla zjištěna i specializovaná řemeslná výroba. Byly zkoumány hrnčířské dílny, např. v Milovicích, Mistříně nebo Strachotíně (vše ↗), podle množství dokonalé keramiky však je nutno je předpokládat na více místech; hojné jsou doklady kovolitectví barevných či dokonce drahých kovů (Bořitov, Pavlov aj., vše ↗). Méně časté jsou doklady hutnictví a kovářské výroby, třebaže jsou doloženy kromě hojných železných předmětů nálezy kovářských nástrojů, strusky a lupy (Bezkov, Brno-Obřany, Pravčice, Strachotín, Velké Hostěrádky, vše ↗) – zde je možno soudit, že hutnění železa probíhalo nikoli ve vesnicích, ale

v blízkosti ložisek rudy a zdrojů dřeva.

Výsledky dlouholetých výzkumů jak sídlišť, tak pohřebišť umožňují načrtnout obraz vývoje keltské ekonomiky. Důsledkem bouřlivé expanze bylo nejen obsazení nových území (z většiny z nich se Keltové koneckonců po čase stáhli nebo byli vytlačeni), ale především kontakt s vyspělou antickou civilizací, který umožnil získat mnoho technických znalostí a zkušeností, jež Keltové posléze využili, rozvinuli či přetvořili podle svých potřeb. Zde je třeba spatřovat jeden z impulsů vytvoření laténské kultury, který je charakterizován i mohutným rozvojem výroby a z něho plynoucími důsledky společenskými. Výroba železa doznala od střední doby laténské výrazného pokroku – keltské hutnictví poskytovalo dostatek železa na vý-

robu zbraní, ale především mnoha druhů nástrojů pro řadu různých specializovaných činností a řemesel. Zatímco pece na hutnění železa nejsou na Moravě známy (jak však již bylo výše řečeno, můžeme je předpokládat mimo osady poblíž zdrojů surovin – železné rudy a dřeva), kovářství se zřejmě provozovalo v každé větší vesnici. Laténské nástroje byly důmyslně konstruovány a staly se základem nástrojářské techniky pro všechna další období až do raného středověku – objevují se kladiva, sekery, kleště, pily, vrtáky, pilníky, sekáče, průbojníky, protahovaky drátu, pérové nůžky. Nesmírný význam ovšem měla výroba dokonalejšího náradí zemědělského – radlic, krojidel, kos. To umožnilo lepší obdělávání půdy a společně s pěstováním výnosnějších plodin i větší zemědělskou produkci, která zajiš-

Sídliště doby laténské na Moravě (podle J. Meduny)

tovala (podle antických autorů) nejen dostatek, ale i nadbytek potravy. Pěstovala se pšenice, ječmen, žito, oves, proso, hrách, čočka, vikev, kopřiva, len aj., obilí se mlelo na efektivnějších rotačních mlýnech. Z domácích zvířat se choval především skot, prase, ovce a koza, doložen je kur a husa, choval se i kuň a pes. Rozmach zemědělství ve svém důsledku umožnil osamostatnění i rozvoj důležitých řemeslných činností. V již zmíněných hrnčířských dílnách se užíval rychle rotující hrnčířský kruh a dokonalé zboží na něm vytvořené se vypalovalo ve speciálních dvoukomorových pecích.

Kromě výše uvedených oborů doznaly značného pokroku další úzce specializované řemeslné činnosti, náročná odvětví uměleckého řemesla (šperkařství, emailérství, sklářství), vyžadující znalost množství složitých technologických postupů. Tento rozvoj na sebe váže hospodářské změny včetně rozvoje obchodu, a to jak dálkového, tak v rámci jednotlivých regionů. Projevem těchto změn je od 3. století před n. l. nejdříve používání a vzápětí napodobování řeckých mincí a od 2. století před n. l. výroba vlastních keltských ražeb. Užívání mincí obchodní styky podstatně usnadnilo, nebyl to však

jediný způsob jejich užití – především u zlatých ražeb vyšších nominálních hodnot musíme předpokládat, že byly používány jako obětiny (o tom svědčí řada depotů sestávajících z někdy až neuvěřitelného množství zlatých mincí) a sloužily nepochybně i k platbám keltským žoldnérům za jejich působení ve službách antických vládců.

Vzrůst produkce a rozvoj obchodu na jedné straně a na straně druhé určitá konsolidace poměrů spolu s impulsy z antického světa vedly v průběhu druhého století před n. l. ke vzniku tzv. oppid. Tento Gaiem Iuliem Caesarem používaný výraz označuje opevněná sídliště městského typu, která byla výrobními a obchodními, nejspíše i správními a patrně i kultovními středisky jednotlivých (kmenových) oblastí. Oppida vznikají na celém území osídleném Kelty – od Britských ostrovů a Francie na západě až po Moravu, jihozápadní Slovensko a západní Maďarsko na východě. Původ středoevropských oppid je nepochybně nutno hledat v keltských městech severní Itálie a pravděpodobně v souvislosti s odchodem Bójů roku 180 před n. l. do oblasti severně Alp začala být budována i tam. Římané tehdy založili na adriatickém pobřeží klíčové ob-

chodní středisko Aquileiu, odkud směřoval dálkový obchod do střední a severní části Evropy po trasách pozdější tzv. Jantarové stezky, a Keltové pak v tomto prostoru jako důležitá střediska těchto obchodních styků zakládali oppida. Někteří badatelé uvažují o tom, že jejich staviteli byli přímo severoitalsí Bójové.

Stavitelé moravských oppid je nevybudovali uprostřed osídleného území, jak bychom předpokládali, ale na jeho okrajích. Důvod můžeme spatřovat jednak v blízkosti surovinových zdrojů, jednak v umístění na strategických místech přístupových komunikací do regionu či na dálkových obchodních trasách. Balt s Adrií spojující Jantarová stezka, po níž proudily ze severu k jihu suroviny – především jantar, snad i kožešiny a jiné dary přírody, zatímco z jihu na sever putovaly výrobky vyspělých středomořských dílen – bronzové a skleněné nádoby, šperky a z jihozápadu také víno, jež podle antických autorů bylo u Keltů ve velké oblibě, procházela na moravském území Moravskou branou. Z oblasti jejího jižního vyústění známe oppidum na ► Hostýně, významné především jako důležitý strategický bod na této dálkové komunikaci; není ani vyloučeno, že tento charakter měla dnes již bohužel zcela zničená lokalita na ► Koutouči u Štramberka; zcela nové, ještě nezveřejněné nálezy naznačují možnost existence další podobné lokality v tomto prostoru. Oppidální charakter se značně rozvinutou místní řemeslnou výrobou a doklady dálkového obchodu měla patrně i nově objevená lokalita v ► Němčicích nad Hanou-Víceměřicích, je však starší než předchozí naleziště (její zánik je zhruba současný s jejich počátkem, tedy přibližně kolem roku 150 před n. l.) a vykazuje silné vazby na jižní a jihovýchodní keltské prostředí. Naopak nejznámější moravské oppidum, ► Staré Hradisko, které se nachází na protilehlém západním okraji Hané, mělo odlišný charakter: bylo také centrem dálkového obchodu, zvláště s jantarem, i střediskem značně rozvinuté řeme-

Ukázky keramiky z oppida Staré Hradisko

slné výroby, ale hmotnou kulturou bylo jednoznačně spojeno s bójským prostředím České kotliny. Jde o jedno z nejlépe prozkoumaných oppid nejenom u nás; díky rozsáhlým plošným výzkumům v jeho areálu i na dalších, obdobně důkladně zkoumaných lokalitách si můžeme udělat již velmi reálnou představu o jejich původní podobě, charakteru a vývoji.

Gaius Iulius Caesar ve svých *Zápisích o válce galské* podobu oppid v Galii popsal včetně důmyslné techniky stavby opevnění (které dokonce nazýval speciálním výrazem „*muris gallicis*“, tj. galská zeď) – kamenná konstrukce těchto hradeb byla zpevněna dřevěnými rošty spojenými hřeby, takže bylo téměř nemožné je prorazit. Tato technika je ovšem typická pro západní keltskou oblast, kterou Caesar měl možnost poznat, ve východní, v níž leží i oppida moravská, se hradby oppid budovaly poněkud odlišným způsobem – s kamennou vnější zdí zpevněnou svislými kůly. Dalším typickým prvkem fortifikace oppid jsou tzv. kleštovitě brány, tj. vstupy, kdy v místě přerušení hradby jsou její konce zahnuty dovnitř, takže vytvářejí jakousi uličku, na jejímž konci teprve je vybudována vlastní stavba brány. Útočníci jsou pak vystaveni atakům obránců z křídel hradby. Plocha oppida uzavřená hradbami byla rozparcelována do dvorců o rozměrech zhruba 50 × 50 m oběhnaných ploty či ohradami. Dvorce patrně byly samostatnými hospodářskými jednotkami a obývaly je zřejmě jednotlivé rodiny či rody; v jejich areálu jsou zachyceny jak velké domy postavené na úrovni terénu, tak polozahlobené menší chaty, sloužící podle všeho jako dílny. Zjištěny byly i hrncířské pece a pozůstatky ohnišť na volné ploše mezi stavbami, cisterny doplňovaly zásobování vodou. Parcely dvorců byly od sebe odděleny komunikacemi, z nichž některé (ústřední) byly dlážděné. Na řadě oppid jsou doloženy rovněž svatyně či kultovní místa (Závist, Manching), na oppidech moravských však takové zjiš-

Ukázky keramiky púchovské kultury

tění (snad zatím) učiněno nebylo.

Vylíčení dějin Keltů na Moravě a ve Slezsku by ovšem nebylo úplné bez připomenutí jejich nekeltských sousedů. Zatímco Keltové obsadili větší úrodnou část našich zemí, okrajové oblasti zůstaly neosídleny nebo byly obsazeny nekeltskými populacemi. V období mladší a pozdní doby laténské shledáváme na Moravě doklady kontaktů Keltů s germánskou oikumenou či přímo přítomnosti Germánů v prostředí osídleném Kelty – žárové hroby z ▼ Dolan a ▼ Duban, ojedinělé nálezy charakteristické keramiky a kovových předmětů z řady nížinných sídlišť i z hradišť. Jde o zásahy či vlivy kultury przeworské ze severně položeného území Polska, jejímž nositelem byl východogermánský kmen Lugiů, nálezy některých typických předmětů je doložitelný i zásah západních polabských Germánů. Významné jsou kontakty keltské populace s lidem takzvané púchovské kultury, která se vyvinula v posledních staletích před změnou letopočtu na podkladě starších, halštatských kultur hornatého středního Slovenska za působení vlivů dalších etnik – germánského, dáckého a především keltského a pronikla v období pozdní doby laténské do hornatých oblastí východní a severovýchodní Moravy a

Slezska i do přilehlých oblastí jižního Polska. Nejznámější a nejlépe prozkoumanou lokalitou púchovské kultury je hradiště „Havránok“ nad Liptovskou Marou, dalším pramenem poznání jsou sídliště, popř. depoty; pohřebiště púchovské kultury (zatím) známa nejsou. Výsledky výzkumů především na Slovensku naznačují, že stěžejními faktory púchovské ekonomiky bylo železářství a dálkový obchod. Púchovská kultura byla silně latenizována, tj. její nositelé přejímali ve velké míře projevy keltské – či lépe řečeno laténské – kultury a nechávali se jí silně ovlivnit, což lze pozorovat především na zbraních, nástrojích a špercích. Je možno uvažovat i o tom, že etnicky je lze alespoň částečně spojovat s keltským kmenem Kotinů. Nejvýznamnější moravskou púchovskou lokalitou je hradiště „Požaha“ na katastru obce ▼ Jičina u Nového Jičina, typická malá výšinná opevněná sídliště – hradiště – pak tvoří pás na okraji hornaté hraniční oblasti Moravskoslezských Beskyd a Bílých Karpat a na jihu sahají až do Povlábí. Úloha púchovské kultury v procesu zániku keltského osídlení Moravy není zcela jasná, ovšem zatímco doklady o přítomnosti Keltů mizí zhruba kolem roku 50 před n. l. (tj. koncem stupně LT D1), její výskyt

na Moravě pokračuje v období stupně LT D2 až ke zlomu letopočtu.

Zhruba poslední dvě století před změnou letopočtu představují vrchol keltské civilizace, kdy se rozsah osídlení keltskými kmeny celkem stabilizuje. Dochází k obrovskému rozmachu řemesel a obchodu, který zase spolu s dalšími faktory působil při vzniku předchůdců měst – keltských oppid. Také uspořádání keltské společnosti se díky všem těmto skutečnostem dostává na úroveň, od níž je již jen krůček k vytvoření státu. K tomu však, v důsledku vlivu řady historických událostí a změny poměrů v Evropě, již nedošlo. Po

polovině posledního století před naším letopočtem se keltská moc v Evropě hroutí. Ze severu se do Evropy začínají tlačit výbojné germánské kmeny, Podunají je ohrožováno dáckými útoky, na jih a západ keltského území expanduje agresivní římská republika, která své první provincie získává právě na úkor keltských držav. Podvázání dálkového obchodu (a tím jedné z nejvýznamnějších funkcí oppid) a jeho převzetí do římské režie, drtivá porážka Bójů dáckým králem Burebistou (nemůže se vztahovat Pliniova zmínka o „*bójské poušti*“ právě na tuto událost, a třeba i na eventuální

následnou epidemii, která mohla vylidnit území stejně jako válečné události?) sehrály zřejmě rozhodující roli i při pokojném odchodu Keltů z Moravy – snad by bylo dokonce možné ztotožnit s nimi ony hercynské Bóje, kteří se podle Caesara připojili ke stěhování Helvetiů a našli potom svá konečná sídla v Galii. V každém případě z posledních desetiletí starého letopočtu nemáme již pro přítomnost Keltů na našem území žádné doklady; teprve až v prvních desetiletích letopočtu nového se objevuje na Moravě obyvatelstvo germánské, které začíná psát další kapitoly naší historie.

Snad nejvýstižnější charakteristiku přínosu keltské civilizace v historii Evropy podal již před 45 lety J. Filip:

„Význam Keltů pro evropskou civilizaci nemá obdoby v nejstarších dějinách Evropy. V nejstarší době patří jim zásluha o přiblížení »barbarské« Evropy zdrojům pokročilé jižní kultury a civilizace rodícího se antického světa. Později Kelové využili svých organizačních schopností, smyslu pro technickou dokonalost a uměleckou náplň tvorby a vytvořili podivuhodnou hospodářskou základnu, která vtiskla své podstatné rysy celému prostředí. Obohatili evropskou civilizaci dokonalejšími výrobními metodami a procesy, zavedli větší specialisaci ve výrobě a vytvořili tak předpoklady pozdějšího středověkého vývoje. Praveký civilizační proces jimi ve střední Evropě vyvrcholil.“

Jan Filip, *Keltská civilizace a její dědictví*, Praha 1959, 164.

STRUČNÁ HISTORIE BÁDÁNÍ O DOBĚ KELTSKÉHO OSÍDLENÍ MORAVY A SLEZSKA

Obraz doby laténské na Moravě tak, jak ho známe dnes, vyvstal díky působení níže zmíněných badatelů i zásluhou činnosti řady zde neuvedených, nikoli však opomenutých či snad zapomenutých osobností – ať už profesionálních, nebo amatérských archeologů. Při přípravě této publikace jsem těžila z výsledků práce všech. Na tomto místě bych chtěla poděkovat těm, kteří můj dík mohou přijmout, a vzdát úctu všem ostatním: ať již těm, kteří pilnou sběratelskou prací pokládali základy pro rozvoj dalšího poznání, či jejich následovníkům, kteří na těchto základech vybudovali konstrukci současného obrazu vývoje doby laténské, nebo těm, kteří ji rozšiřují, doplňují a mění dalšími poznatky.

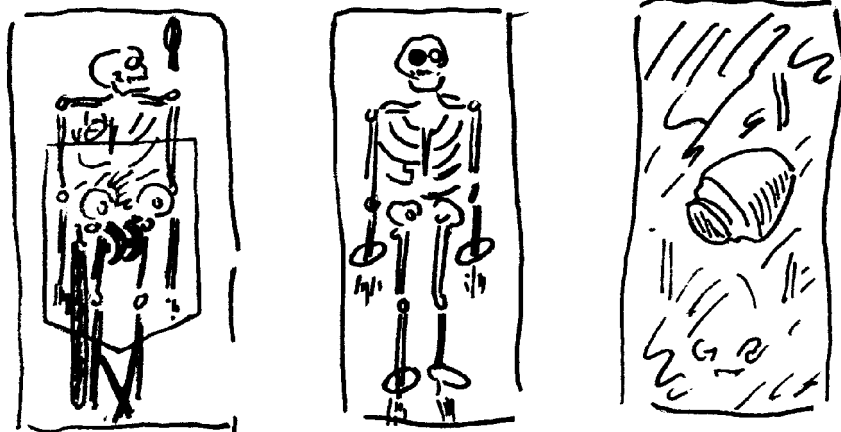
Poznání dějin keltského etnika představuje již více než dvě stě let práce badatelů mnoha vědních oborů: historie, jazykovědy, epigrafie, archeologie a řady dalších. Od poznatku, že prvním historicky známým etnikem obývajícím nadalpenskou oblast byli Keltové, k obrazu jejich kultury v podobě, jakou známe

dnes, vedla dlouhá cesta. Při jejím sledování z hlediska archeologie se musíme vrátit až do roku 1836, kdy dánský badatel Ch. J. Thomsen provedl podle nejčastěji používaného materiálu základní chronologické členění pravěku na dobu kamennou, bronzovou a železnou. S přibývajícím množstvím archeologického materiálu však bylo zjevné, že toto rámcové dělení je nedostatečné. Bohaté a překvapivé nálezy z lokality La Tène (zjištěné na přelomu let 1853–54 a od té doby průběžně zkoumané) se svým jednotným charakterem výrazně odlišovaly od tehdy již dobře známých nálezů z Hallstattu (z bohatého pohřebiště, uvedeného poprvé do literatury v roce 1856) a na základě rostoucího počtu obdobných zjištění z jiných míst vyvodil roku 1872 švédský archeolog H. Hildebrandt důležitý závěr: předřímskou dobu železnou rozdělil na období starší (do roku 500 před n. l.), pro které použil označení „halštatské“, a mladší (500 před n. l. – 0), které nazval právě podle naleziště v La Tène dobou „laténskou“. V roce

1885 O. Tischler publikoval první periodizaci doby laténské, kterou provedl na základě typologie spon a nákončí pochev mečů: vyčlenil stupně I–III, a to časnou (spony s volnou, zpět ohnutou patkou), střední (spony s prodlouženou a k lučku připojenou patkou) a pozdní (spony s rámcovým zachycovačem) dobu laténskou. Tischlerovo schéma na základě materiálu ze švýcarských pohřebišť počátkem 20. století detailněji propracovali J. Wiedmer-Stern (1908) a D. Viollier (1916), J. Déchelette (1914) vzal jako základ pro vypracování chronologie doby laténské pohřebiště francouzská; toto členění se s průběžným propracováním a zjemňováním používá především v západní Evropě dodnes. Zhruba v téže době (1902) svou periodizaci doby laténské, vypracovanou na podkladě německých a českých nalezišť, publikoval P. Reinecke (existují tedy dva základní periodizační systémy doby laténské – švýcarsko-francouzský a německo-český). Jeho rozdělení do čtyř stupňů A–D (A, B – časná nebo starší doba

<i>Katalogbogen N.</i> <i>Markgrafschaft Mähren.</i> <i>Franzens Museum in Brünn,</i> <i>beschrieben durch den Custos Moriz Trapp.</i>				
<i>Nr.</i>	<i>Beschreibung des Gegenstandes.</i>	<i>Findort.</i>	<i>Literatur.</i>	<i>Anmerkungen.</i>
119 bis 128	<i>Ein Perlring aus Eisen. Gestalt aus Brenge. ... Brenschmuck. ... mit einer Figur. ... Bernstein. 3 Halskette. Korallen.</i>	<i>Entgegenstand im Wald zu Hitz auf der Gegend der Engelsk. 1869.</i>	<i>Trapp in 1869 ...</i>	<i>St. 119–128</i>

Část stránky inventáře kustoda Františkova muzea M. Trappa s položkou nálezů ze Ptení

Půdorysy hrobů č. V, VI a VII z Nížkovic z roku 1903 (podle A. Procházky)

latéská, C – střední doba latéská, D – pozdní doba latéská) se používá na ostatním území Evropy osídleném populacemi s latéskou kulturou, tedy i v našich zemích. V průběhu rozvoje bádání nad dobou latéskou byly tyto čtyři základní Reineckovy stupně rozděleny do dalších fází. Do stupně A spadá období před keltskou historickou expanzí a její počátek; stupeň B zahrnuje průběh této expanze a společně se stupněm C1 se označuje jako doba plochých keltských pohřebišť; stupeň C2–D je pak dobou keltských oppid.

Ani Morava nezůstala stranou snahy objasnit tuto dosud neznámá období historie. Již v 16. století, kdy začíná soustavné studium antického starověku, dospěli historikové rozbohem antických písemných pramenů k poznatku, že prvními historicky známými obyvateli našeho území byli Kelové. Na Moravě to byl roku 1552 olomoucký biskup Dubravius, přední moravský humanista, který jako první uvedl na českém území keltské Bóje (ve své v kronice se ostatně zmiňuje i o nálezích myrhy, tj. jantarů, „in loco qui Gradisko nomen“ – „v místě, jež se nazývá Hradisko“, což je první zmínka o keltském oppidu – Staré Hradisko). Pomineme-li tyto první náznaky bádání o Keltech, můžeme na Moravě vidět zhruba tři vývojové etapy výzkumu doby latéské. Počáteční období archeologického bádání o keltském osídlení Moravy je charakterizováno objevem prvních kel-

ských hrobů, které však tvořily jen malou část v tehdejší nálezovém fondu. Tato etapa je pak počátkem 20. století uzavřena prvními pokusy o syntetické zpracování latéského období na Moravě. Pro druhou etapu, zahrnující dobu mezi dvěma válkami a období protektorátu, je příznačné především získávání bohatého archeologického materiálu četnými terénními výzkumy. Tento hojný a hodnotný nálezový fond pak slouží jako podklad pro teoretické práce, které charakterizují třetí etapu výzkumu, dobu od konce druhé světové války až do součas-

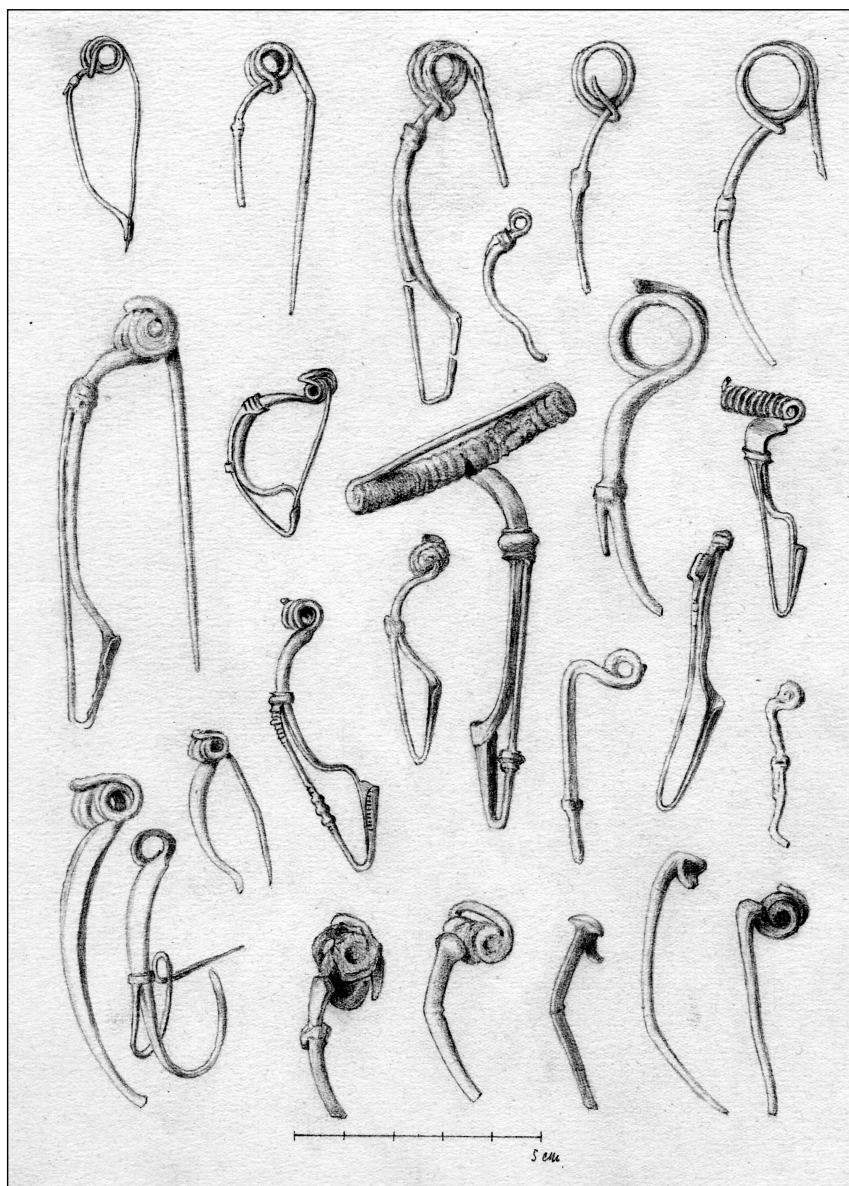
STARÉ HRADISKO. GALLSKÉ OPPIDUM NA MORAVĚ.

Před několika roky publikoval Fr. Lippa²⁾ o paralelách mezi Gradonem a „hradiskem“ „Oleškým“, které označení voleno podle samoty Olek, dle v údolí pod hradiskem se rozkládající; okolní lid nazývá je STARÝM HRADISKEM, a pro stručnost budeme napříště nazývat místo magra. Gradon je umístěn na základě ložnic nálezů a podobnosti s hradiskem do dohledu, nálezů i způsobu spevnění. Protopaní plocha byla lehce nepřehledná a archeologický materiál ještě příliš sporný. Další kopání posílalo však výzkum tak neověřivě bohatý, že dnes možno považovat shodnost s hradiskem za jistotu. Pochybnost vyvolávají. Jistotou pak blízká příbuznost s hradiskem a městem v staré Gallii. Ditrace přetváří, byla a ještě jistější.

1. Poloha hradiska.

Staré Hradisko leží při západní hranici okresu Blumenský, malé přehledné po spojení s obcí Malým Hradiskem a Gradonem, při silnici spojující Gradon s Proletem, přibližně na polovinu cesty mezi oběma městy. Je ještě v údolí, na hraniční vysočině, ale již blíže vlnitějšímu (lemu) ježko, kde vlnitější dole náhle vlnitě se k říční rovině Hane. Samé bylo v krajně lehce vlnitější, za kterým půdou, vlnitějším pánví, ale v nepřehledné vlnitosti vlnitě osídleného kraje. Z Hane byl samý přímý jistě hluboký údolí Olešského pánve. Toto údolí vlnitě s vlnitostí vlnitě hluboký a vlnitý

²⁾ Mag. Ph. Fr. Lippa: Gradonice moravská? Prace 1909, str. 35.

Spony ze Starého Hradiska na tabulce, kterou nakreslil K. Snětina.

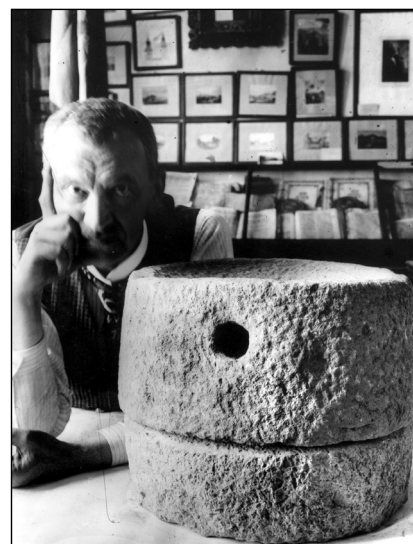
nosti; dalším charakteristickým rysem tohoto období je bouřlivý rozvoj výzkumu sídlišť.

Hmotné památky, které bylo možno Keltům přisoudit, počaly být na moravském a slezském území zjišťovány teprve v 19. století, s prvními počátky archeologie. Je pochopitelné, že vedle nálezů mincí (v letech 1866–70 publikoval F. S. Kupido stať o keltských mincích na Moravě, kde mimo jiné podrobně popsal osminku statéru ze Všeminy, nalezenou roku 1855, tedy nejstarší

kontrolovatelný moravský nález; dále popsal jednu z nejstarších dochovaných mincí ze Starého Hradiska, nalezenou „auf dem Berge Hradisko bei Prossnitz“ a uloženou do sbírek Františkova muzea v Brně) pozornost nejprve upoutaly hrobové nálezy, přesto však jejich počet vzrůstal zpočátku poměrně pomalu. K jedněm z prvních zjištěných hrobů patří hroby z Modřic (1838) a Blučiny (1848) a v letech 2. poloviny tohoto století, kdy nastává rozvoj moravské archeologie vůbec, byly –

být stále velmi řídké – zjišťovány hroby další; zde je třeba zmínit jména I. L. Červinky, F. Koudelky, A. Makowského, J. Palliardiho, A. Rzehaka, J. Slavíčka a J. Woldřicha. Prvním odborně prozkoumaným hrobem byl pohřeb ženy v cihelně v Hlubokých Mašůvkách, který v roce 1897 vykopal a podrobně (včetně antropologického zhodnocení) popsal J. Palliard.

V letech 1901 a 1902 přistoupil I. L. Červinka ve svém článku *Kostrový hrob u Slavkova a galské starožitnosti na Moravě* a v práci *Morava za pravěku* k prvnímu shrnutí moravských keltských nálezů, přičemž uvedl pouze přes dvacet kostrových hrobů a deset ojedinělých nálezů (dalších šest žárových hrobů mylně přisoudil kultuře popelnicových polí). Další shrnující práci o keltském osídlení Moravy je stať Antona Rzehaka *Die jüngere vorrömische Eisenzeit (Latènezeit) in Mähren* z roku 1913. Zpracoval zde především materiál z keltských hrobů v návaznosti na vývoj v okolních územích; dobu laténskou rozdělil na dvě fáze, starší s počátkem v druhé polovině 4. století před n. l., známou z hrobových nálezů, a mladší, doloženou pouze sídlištním materiálem. Za nositele laténské kultury označil Kelty. O rok později, v roce 1914, vychází Červinkova studie *Kultura galská na Mo-*

Karel Snětina se svými sbírkami

Návštěva moravských archeologů na Starém Hradisku (zleva E. Kolibabe, M. Chleborád, K. Snětina, ?, A. Procházka)

ravě. I Červinka se zabýval datováním latéské kultury (za jejíž nositele ovšem považoval spíše Germány – Markomany a Kvády –, nežli Kelty). Její trvání klade do období 4. století před n. l. až 1. století n. l., přičemž ji rovněž dělí na dvě fáze, „periodu kultury marnské s kostrovými hroby“ (400–100 před n. l.) a „periodu kultury latéské“ (100 před n. l.–100 n. l.). Později v této koncepci oba chronologické stupně spojil s vlnami no-

vých etnik. Červinkova terminologie se neujala, podobně jako později zcela vymizelo s oblibou před 2. světovou válkou užívané označení pozdní doby latéské jako „období stradonické“ nebo „kultura stradonická“. Ustálení terminologie můžeme pozorovat v podstatě až po 2. světové válce, kdy se výrazu „latéský“ používá pro označení období, „keltský“ (synonymum pro termín „galský“, který ovšem rovněž najdeme již

Pohled na výzkum K. Snětiny v roce 1927

pouze v pracích starších autorů) pak pro označení etnicity. V této souvislosti je zajímavé a poučné poukázat na příklad toho, jak těžce v prvních desetiletích minulého století prehistorická věda z houštiny rozdílných názorů, z nichž každý jistě měl dobré důvody pro svou existenci, skládala (a ostatně skládá doposud) logicky navazující obraz vývoje. Zatímco proslulý muzejní pracovník a badatel, představitel tzv. české muzejní školy J. L. Píč datoval latéské osídlení Čech do 4. až 1. století před n. l. (což se zhruba shoduje se současným názorem na vývoj doby latéské na našem území), tzv. škola univerzitní v čele s L. Niederlem razila teorii o jeho trvání od 2. století před n. l. do 2. století n. l. Tento názor nebyl ovšem dlouho udržitelný a vývoj poznání dal za pravdu Píčovi. (Velmi nemilosrdně se k němu vyjádřil I. L. Červinka ve svém rukopise *Galové* z první poloviny 40. let: „Mylné závěry Niederlovy jsou opřeny o gros českých nálezů, jejichž chronologie je zúmyslně nesprávně stlačena na II. a I. století před a dokonce na I. století po Kr. jenom působením diletantských teorií Kar. Buchtely. Prof. Niederle s Buchtelou jen v opozici proti thesím Píčovým vymýšleli nové a nemožné teorie. Niederle se nezabýval nikdy préhistorií intenzivněji sám, dal na své povrchní názory proto působiti cizími laickými nápady a domněnkami, a jeho článek o galské chronologii je frapantním vzorem, jak préhistorik může poraziti historika a historik archeologa vždy v okamžité potřebě.“) Stejně tak velmi zajímavý a o bouřlivém rozvoji archeologické disciplíny vypovídající je vývoj Červinkova nazírání na keltské osídlení Moravy – v roce 1901 považuje Kelty za „jenom potulné cizince v naší vlasti“, v roce 1914 ovšem již „ochotně a rád“ přiznává, že se mýlil, nepochybně pod vlivem množících se nálezů nejen pohřebišť, ale především sídlištního charakteru, mezi nimiž zveřejnění informací o keltském oppidu na Starém Hradisku jistě nehrálo roli podružnou. Tuto zprávu její autor F. Lipka nazval sugestivně (a velmi výstižně) *Stradonice moravské?* (1909),

Pracovní snímek z výzkumu J. Böhma na Starém Hradisku

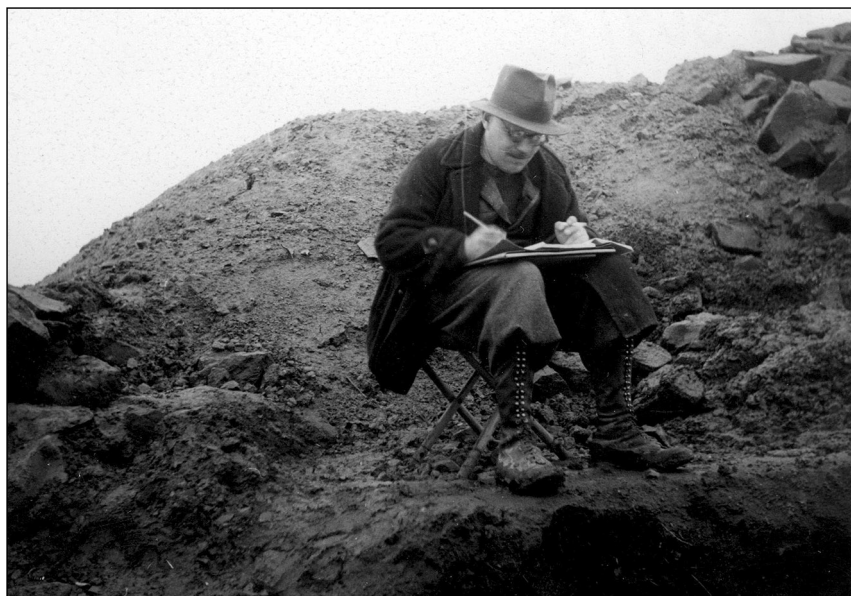
a uvedl tak do odborné literatury nejvýznamnější laténskou lokalitu na Moravě. Podobný „objev století“ (viz níže) na sebe nechal dalších téměř sto let čekat. Další zprávy o výzkumech, které prováděl společně s K. Snětinou, publikoval v roce 1912 a 1913; spolu s výsledky výzkumů ve 20. letech přispěly k tomu, že jejich úsilí zkoumat oppidum ve větším měřítku bylo vrchovatě naplněno rozhodnutím J. Böhma provést na lokalitě modelový sídlištní výzkum. K jeho realizaci, na níž participovalo (personálně i finančně) vedle Státního archeologického ústavu v Praze i Moravské zemské muzeum v Brně a Národopisné a průmyslové muzeum města Prostějova a Hané, došlo v letech 1934–37 a alespoň částečně se podařilo naplnit záměry tohoto výzkumu. Bylo zkoumáno opevnění, odkryto několik rozsáhlejších ploch (vůbec první plošný sídlištní výzkum v našich zemích) za účelem zjištění zástavby hradiště, která byla ve spolupráci s architekty vzápětí i rekonstruována, bylo provedeno (opět na Moravě vůbec poprvé) letecké snímkování lokality, velký důraz byl kladen na spolupráci s různými vědními disciplínami (průzkum půdních

podmínek lokality, rozborů zvířecích kostí, uhlíků, analýzy skleněných předmětů a grafitové keramiky). Předběžné výsledky výzkumů publikoval J. Böhm po každé výzkumné sezoně; poskytly mu rovněž množství podkladů i pro jeho knihu *Naše nejstarší města* (1946).

Stranou zájmu o keltské osídlení nezůstalo ani Slezsko. Již v roce

1896 H. Seger ve své studii o pravěku Slezska rozpoznal „skupinu kostrových hrobů s nádobami točenými na kruhu a bohatě zdobenými bronzovými kruhy“, kterou nejenže správně připisoval keltskému etniku, ale shledal u ní vztahy s českými Bóji: „...některé skupiny tohoto národa (Bóji) táhly ještě dále na sever (do Slezska) a obě zanechaly podobné kostrové hroby“. (Tyto vazby keltského osídlení v Čechách a v Dolním Slezsku jsou potvrzovány i nejnovějšími výzkumy, materiál z lokalit v Horním Slezsku zase dokládá vztahy ke keltskému osídlení Moravy.)

Počátkem 30. let, v době, kdy v řadě zemí dochází k pokusům o první syntézy vývoje keltského osídlení toho kterého regionu (v Rakousku R. Pittioni 1930, v Maďarsku I. Hunyady 1944), registrujeme obdobné snahy i na Moravě a ve Slezsku. V roce 1931 vydává svou studii o Keltech ve Slezsku M. Jahn (*Die Kelten in Schlesien*); jsou zde uvedeny i lokality z Opavska. Nepříliš rozsáhlý katastr keltských nalezišť v tomto regionu (Jahn uvádí 10 lokalit se sídlištními nálezy) se nepodařilo ani do dnešního dne podstatnou měrou rozšířit (Z. Woźniak k nim v roce 1971 mohl přiřadit pouze další dvě sídliště; důvod lze shledávat patrně

J. Böhm při dokumentaci výzkumu na Starém Hradisku

J. Böhmer, E. Neustupný a J. Skutil v roce 1937 při exkurzi na Starém Hradisku

především v tom, že jde o okrajovou oblast keltské enklávy v polském Horním Slezsku, rovněž však nepochybně i ve stavu výzkumu). Zhruba v téže době, v roce 1937, publikuje A. Procházka svůj přehled laténského osídlení Vyškovska (*Gallská kultura na Vyškovsku. La Tène středomoravský*), v němž zveřejnil la-

ténský materiál získaný díky inženýrní terénní činnosti jak vlastní, tak dalších badatelů (M. Chleboráda, F. Kalouska, M. Mazálka aj.). V knize shrnul jejich výsledky a na jejich podkladě podal obraz doby laténské. Jsou zde publikovány nejvýznamnější moravské keltské nekropole – Bučovice, Holubice, Kobylnice, Kře-

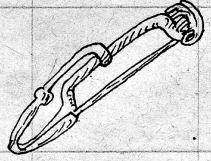
Karl Schirmeisen

novice, Nížkovice, vše ➤, a další. Celkem v této práci, která představuje první katalog keltských nekropolí na Moravě, uvedl 100 lokalit pohřebišť s 382 hroby. Mapu moravských pohřebišť doplnily nálezy získané působením A. Gottwalda na Prostějovsku a J. Gabriela na Kyjovsku, nedlouho před válkou (roku 1936) prokopával J. Poullík největší moravskou žárovou středolátenskou nekropoli v ➤ Ponětovicích, již za protektorátu (v roce 1939) pak pohřebiště v ➤ Pustiměřských Prusích a především pohřebiště v ➤ Brně-Maloměřicích (roku 1941), které vzápětí pohotově publikoval. V meziválečném a protektorátním období se počíná rozvíjet i cílená prospekce a výzkum keltských sídlišť, spojené především s působením německých badatelů H. Freisinga (množství sídlištních lokalit zjištěných povrchovým průzkumem, hrnčířská pec v Milovicích, při stavbě tzv. německé dálnice zkoumané lokality u Lysic a Býkovic v prostoru Lysické sníženiny) a K. Schirmeisena (výzkumy sídliště v Brníčku a opět při stavbě dálnice zjištěného sídliště v Žebětíně, vše ➤; především výzkum v Brníčku dodnes imponuje svou precizní dokumentací) či J. Poullíka (Tvarožná, Miroslavské Knínice), A. Gottwalda a dalších (vše ➤).

Po druhé světové válce nastává

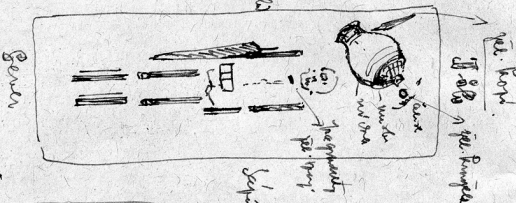
Skupina moravských archeologů na setkání ve Slavkově u Brna v roce 1933 (zleva M. Mazálka, E. Všeticka, M. Chleborád, O. Kalousková, A. Procházka, J. Skutil, F. Kalousek)

66.	Kroužek Pa 1302/38 bronzový, bílý, jako čís. 64. a 65.	-	XV.	-		R 76	70. Pa 131
67.	Kroužek Pa 1306/38 nahrazen 1 železného zlomky		XV.	-	111.064	R 76	80. Pa 131
68.	Návožník bronzový ze 2 pílí, 8 šneků Pa 1302/38 neporušený	Př. = 11 cm, šir. 3 cm, váha 27 dkg	XVI.	30. VIII.		107.225 R 76	81. Pa 132
69.	Návožník bronzový, 2 polovice, šnečkovitý, neporušený	-	XVI.	Jnr. č. 107.224 -	-	107.224 R 76	82. Pa 132
70.	Hřebek lignitový hladký, Pa 1309/38 neporušený	Př. = 9 1/2 cm, šir. 9 mm, váha 3 dkg	XVI.	Jnr. č. 107.223 -	jako čís. 25.	107.223 R 76	83. Pa 132
71.	Náramek bronzový, masivní, kulobovitý, neporušený	Př. = 7 1/2 cm x 6 3/4 cm, šir. = 1 1/2 cm, váha 8.5 dkg	XVI.	111.066 -		R 76	84. Pa 132
72.	Náramek železný hráškovitý 3 kusy, šaví lomy	Př. = 6 1/2 cm	XVI.	111.067 -		R 76	85. Pa 132
73.	Prstena železná štíhlá, široká širka, neporušená	Delka 11 1/2 cm, výška 2 1/2 cm	XVI.	-			86. v
74.	Prsten bronzový, masivní, neporušený	Př. = 2 1/2 cm, šir. 6 mm, 11 mm.	XVI.	-		Jnr. č. 107.209 R 76	87. v
75.	Návožník bronzového z dutých polokroužků, 12 článků Pa 1314/38		XVI. a XVII.	111.068 -		R 76	88. v
76.	Prstena bronzová, drobná, zluštěná, neporušená	del. = 3 1/2 cm.	-	-		Jnr. č. 107.237 R 76	89. v
77.	Návožník bronz. jako čís. 75., 2 polokroužky se škrabkou	plocha škrabky 6 cm	XVII.	111.069 -		R 76	90. Pa

lyho pčelivce kom. Ja jsem a m'roba uported. hověl
jely sta parat celišt a bota. Nejsi mím jě. kerměe.
Co stědu pane pomemut bati mět ova vata pavi-
ho fermu jě mēe v polui. Pod m'm jě. dypē.
Na d. b'vni v pane hupov celi bagmēz stitov m-
belice. U hověl mēepz glomby = stitov along.

Que 29. huetus
19m.

7000

[illegible][illegible]

Minidwari: U ponuho i leuho punuere natyay fragmenty pē.
nyay. To leuho le ponuere loketi se nyayw pēleay
natyayw pē. U tūpawd oūti medle panuere loketi pōti
(umiti) masini lūnyay natyayw pē. U pēleoti leuho pē.

Stránka nálezového deníku J. Poulíka z výzkumu pohřebiště v Brně-Maloměřicích

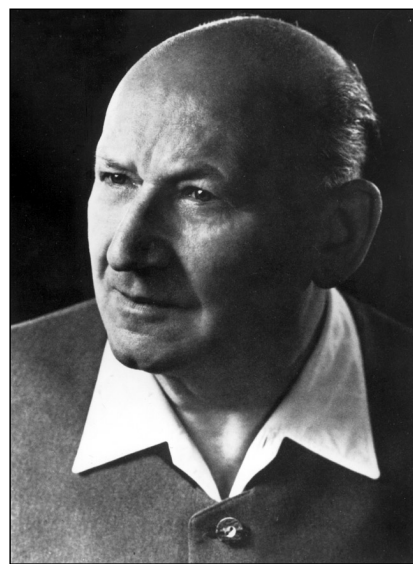
intenzivní rozvoj archeologického bádání, projevující se jak množstvím terénních prací, tak bohatou publikační činností. Významný posun v poznání doby laténské učinil J. Filip ve svém monumentálním díle *Keltové ve střední Evropě* (1956), v němž se opíral i o materiál z moravských pohřebišť, jejichž soupis zde – vedle pohřebišť českých a slovenských – podal (tento soupis je však vzhledem k rozsahu díla mnohem stručnější, nežli katalog Procházekův, a obsahuje i řadu nepřesností a omylů). Vedle vyčerpávající-

ho přehledu problematiky je zde významným přínosem rozčlenění starolaténského stupně LT B na dva horizonty – horizont duchcovské spony (LT B1) a horizont spony s velkou kuličkou na patce (LT B2).

Další souhrnnou prací o keltském osídlení Moravy je publikace E. Šimka *Poslední Keltové na Moravě* (1958), koncipovaná pod vlivem názoru o kontinuálním osídlení Moravy od doby laténské do doby římské; v důsledku toho se v soupise moravských laténských lokalit (sídlišť, pohřebišť, hradišť i ojedinělých nálezů)

objevují i lokality z období germánského osídlení Moravy, z pozdější doby římské. Tento názor i hypotéza o původu moravských Valachů až od keltského kmene Volků-Tektoságů jsou již dlouho překonány. Velmi přínosné a objevné jsou ovšem jiné Šimkovy historické konstrukce, k nimž dospěl erudovanou analýzou historických zpráv v konfrontaci s archeologickými nálezy (*Velká Germania* Klaudia Ptolemaia I–IV, 1930–35), totiž snaha o lokalizaci míst zmiňovaných antickými autory a jejich ztotožnění se známými archeologickými lokalitami.

V 60. a 70. letech se v bádání o době laténské na Moravě vyprofilovaly dvě výrazné osobnosti. Je to jednak K. Ludikovský, jehož vklad lze spatřovat především v neúnavném shromažďování materiálu rozsáhlými terénními výzkumy (Hostýn, Velké Hostěradky, Komořany, Mušov, vše ➤) a drobnějšími záchrannými akcemi. Jeho intenzivní terénní působení a přípravu syntetické práce o keltských moravských pohřebištích přetrhla tragická smrt J. Meduna vedle výzkumů na ➤ Starém Hradisku (včetně zpracování výzkumů J. Böhme) posunul výsoko přičku poznání řadou menších (rozsahem, nikoli však významem!) materiálových prací i (především)

Hans Freising

E. Šimek se svými studenty na „Černově“ u Ježkovic roku 1956

teoretických studií, jež předznamenovaly jeho syntézu znalostí o době laténské na Moravě. Monografie *Die latenezeitlichen Siedlungen in Mähren* (1980) společně se současně publikovaným soupisem laténských lokalit s materiálovým katalogem *Die latenezeitlichen Siedlungen und Gräberfelder in Mähren* tvoří jedno ze stěžejních děl o moravské prehistorii. V 70. letech se v literatuře začíná objevovat jméno M. Čižmáře, který na odkaz svých předchůdců navázal – ať již působením v terénu (oppidum Staré Hradisko, púchovské hradiště „Požaha“ u Jičiny, časné laténské hradiště Černov, sídliště v Bořitově, řada lokalit na vodním díle Nové Mlýny, vše ▼) či teoretickým bádáním (množství drobnějších studií i řada prací zásadního významu). Přehled historie bádání o době laténské na Moravě lze uzavřít konstatováním silného zájmu o tuto problematiku i u nastupující generace, v níž se začínají profilovat výrazné osobnosti, které nepochybně

mají všechny předpoklady být důstojnými následovníky svých slavných předchůdců.

Na závěr nelze neuvést výše v náznaku zmíněný laténský „objev sto-

letí“ na Moravě, jímž je nepochybně lokalita oppidálního charakteru u ▼ Němčic nad Hanou. Nález dokládá, že jde o neobyčejně důležité výrobní a obchodní centrum, roz-

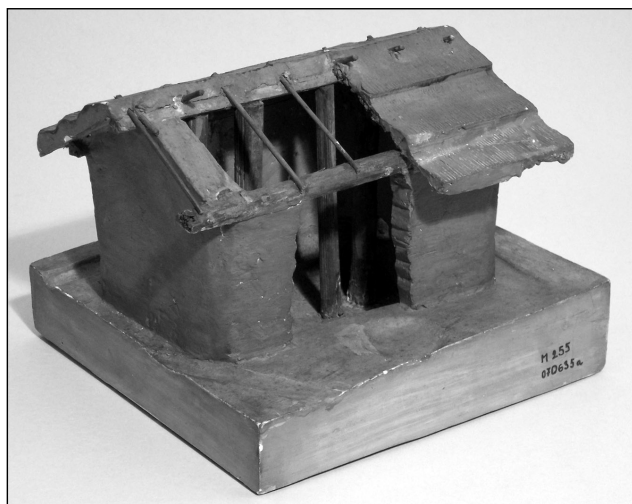

Jiří Meduna při zaměřování výzkumu na Starém Hradisku

kládající se na ploše kolem 35 hektarů a mající zřejmý nadregionální význam. Třebaže lokalita byla známa již dříve (první nález odtud byl získán v roce 1892), její charakter (doložený nyní bohatstvím předmětů získaných v poslední době intenzivní prospekční činností) nebyl rozpoznán. Pouze I. L. Červinka o ní pod označením Víceměřice píše jako o mimořádně bohatém nalezišti s množstvím rozmanitých nálezů: „Na ‚Kratinách‘ a v nejbližším sousedství na německých pozemcích rozlehlé sedliště s hojnými tuhovými střepy i z jemného hlazeného nádobí, železné nože, bronzové závěsky, zlomky skleněných náramků. Sedliště je značeno velkým rozsahem na svršině východně vsi Políček, kde se udržela pověst, že tam stávalo veliké město, tmavě zbarvenou ornici. Náspů nebylo.“ Tuto charakteristiku však podal ve svém rukopise Galové, který byl dlouhá léta považován za ztracený, a veřejnost s jeho poznatky a závěry nebyla seznámena. Existence lokality tohoto typu a významu v poměrně dobře probádaném regionu je nejen velmi překvapivá, nýbrž především zásadně mění obraz vývoje keltského osídlení naší země.

K poznání (nejen) laténského období neoddělitelně patří i prezentace a popularizace získaných poznatků, stejně jako rekonstrukce

Nahoře: model hradby, dole: modely terénní situace a na jejím základě provedené rekonstrukce obydlí (vše podle J. Böhma, J. Skutilla a A. Piffa na základě výzkumů ze 30. let 20. století).

fragmentárně dochovaných situací a předmětů; ty vycházejí ze stávajících poznatků, aby následně přinášely poznatky nové.

Nález doby laténské byly v počátcích archeologické disciplíny veřejnosti představovány v rámci prezentace nálezů a sbírek pravěkých či obecně historických. Jejich zastoupení zpočátku bylo spíše řídke, jak to odpovídalo stavu výzkumu; např. v Procházkově zprávě z krajinské výstavy ve Vyškově v roce 1902 (*Pravěk* 1903, 45) se uvádí, že „řídka a záhadná kultura marnská jevila se inventářem hrobu s kostrou z Dobročovic. Ke kultuře té náleží též hladký bronzový kruh nalezený letošního roku při kostře v Kobeřicích.“ Za všechny ostatní uvedme expozici moravského pravěku, kterou připravil v roce 1924 v Moravském zemském muzeu v Brně I. L. Červinka (tu nahradila nově koncipovaná expozice z roku 1950, po ní velkoryse pojatá expozice z roku 1965 a tu posléze současná expozice z roku 1991; nelze zapomenout ani na úježi zaměřenou výstavu *Umělecké poklady pravěku* z roku 1985, kde byly předměty doby laténské zastoupeny v míře nemalé). Tematicky vymezené výstavy, zaměřené na dobu laténskou, se ovšem objevily poněkud později, a to jako prezentace významných laténských lokalit. A. Procházka zmiňuje ve své *Gallské kultuře*: „Množství ... gallské výbroje a šperkových souprav ... ukázali jsme (A. Procházka spolu s M. Chleborádem) širší veřejnosti na Napoleonské výstavě ve Slavkově r. 1931 a na krajinské výstavě v Bučovicích r. 1932.“ Zde byly prezentovány nálezy z Nížkovic, Kozlan, Holubic a Bučovic (vše ➤; při výzkumu posledně zmíněného pohřebiště dokonce M. Chleborád vyzvednul čtyři hroby in situ, máje na paměti jejich pozdější užití výstavní; jeden z nich je ozdobou archeologické expozice bučovického muzea dodnes), zanedlouho byla veřejnost seznámena i s novými nálezy z ➤ Křenovic: „Křenovskými vykopávkami vzbudil se živý zájem veřejnosti o pravěké památky v kraji, který jsme značně posílili výstavkou jejich v Křeno-

Záběr z výstavy „Keltové na Moravě“ (Moravské zemské muzeum Brno, 2001)

Záběr z výstavy „Keltové na Moravě“ (Moravské zemské muzeum Brno, 2001)

Řez rekonstruovanou železářskou pecí (podle V. Souchopové)

vicích v říjnu 1932 a na ní přednáškami a výklady obou autorů více než 3 000 návštěvníkům.“ Jako zajímavost lze uvést i kolekci nálezů z oppida

➤ Staré Hradisko, vystavenou již před první světovou válkou ve ško-

le v Malém Hradisku. Bohatý soubor, který z oppida získali F. Lipka a K. Snětina, byl součástí muzejní expozice boskovického muzea. První tematickou na dobu laténskou zaměřenou prezentací byla výstava

Repliky keltských ženských šperků (z dílny Petra Rajnocha ze Sudic)...

o výzkumu právě Starého Hradiska, realizovaná v prostějovském muzeu na základě výsledků výzkumů J. Böhma; konala se u příležitosti výročního sjezdu Svazu československých muzeí, který zvolil Prostějov za místo svého sněmování (9.–12. 7. 1938). Kromě nálezů, fotografií a plánů terénních situací byla výstava doplněna i trojrozměrnými modely a rekonstrukcemi nálezových situací jak opevnění, tak především osídlené plochy a jednotlivých staveb. Tyto trojrozměrné modely jsou ostatně k expozičním účelům využívány dodnes, primárně ovšem sloužily jako trojrozměrná realizace rekonstrukcí kresebných, které s velkou precizností provedl architekt A. Piffel. Obě podoby rekonstrukce představují spojení dvou důležitých aspektů – jednak snahy vytěžít z podkladů získaných archeologickým výzkumem praktickým provedením další poznatky, jednak jich využít k seznámení veřejnosti s danou problematikou

... a jejich reálné použití

atraktivním, a přitom názorným způsobem. Další výstava věnovaná Starému Hradisku byla realizována v muzeích v Prostějově a Blansku až o téměř 50 let později, v letech 1984 a 1985. Poslední prezentaci nálezů z oppida, tentokrát z výzkumů F. Lipky a K. Snětiny, představuje stálá výstava v boskovickém muzeu.

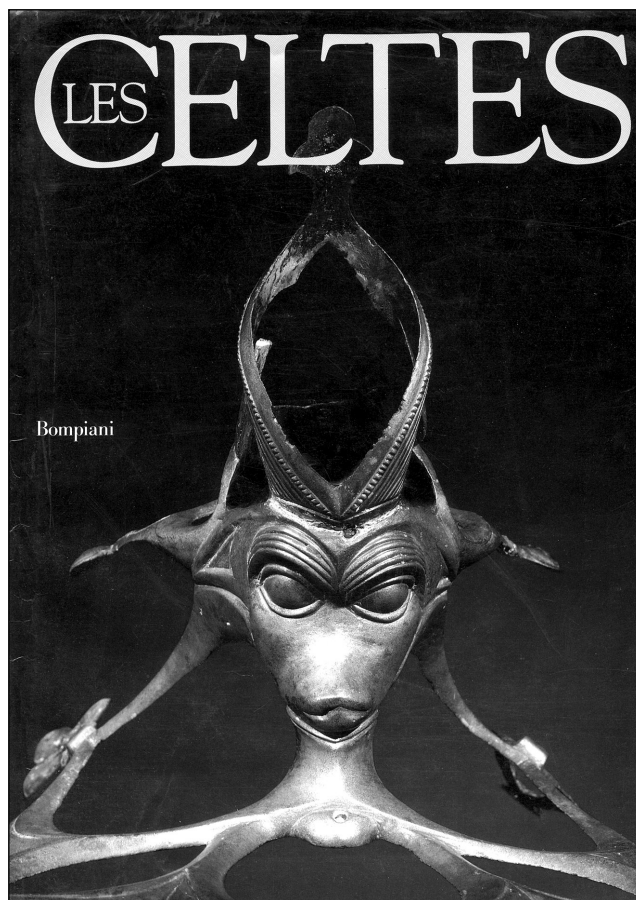
Širší záběr, totiž keltské osídlení Moravy, měla výstava, kterou otevřelo v roce 1996 Muzeum města Brna pod názvem *Keltové. Život na Moravě před dvěma tisíci lety* a která byla postupně reinstalována ve třinácti moravských i mimomoravských městech; své tažení zakončila v roce 2003 v archeologickém muzeu a skanzenu v dolnorakouském Asparn. Výstava zahrnovala vedle množství kresebných rekonstrukcí i řadu simulací nálezových situací a modelů v reálné velikosti (železářská pec, obytná chata, hroby muže a ženy, bojovník s kompletní výzbrojí, žena s garniturou šperků); důležitá byla instalace v Moravském zemském muzeu v Brně v roce 2001, na níž se podílelo i Dětské muzeum MZM a která byla pojata interaktivně, tj. návštěvníci se mohli zapojit do řady činností (práce s keramikou, se dřevem, výroba textilu, ražba mincí, mletí obilí, zkoušení replik oděvu, bojovnícké výzbroje a ženských šperků) přímo ve výstavě.

Všechny tyto aktivity a modely kromě názorného přiblížení jednotlivých činností a předmětů návštěvníkům opět měly i význam odborný, pro lepší poznání či ověření jednotlivých výrobních postupů v praxi. Z tohoto pohledu má velký význam i zhotovování replik a především experimentální provedení řady různých činností, např. tavení železa, již pravidelně realizuje Technické muzeum ve Staré Huti u Adamova, tavení bronzů, kterou zkoušeli pracovníci Archeologického centra v Olomouci, nebo zhotovení oděvu za použití originálních postupů, technik a materiálů (např. oděv ženy z doby bronzové vystavený v Muzeu hlavního města Prahy) či výroba

a výpal keramiky v pecích postavených na základě archeologických situací – ze všech pokusů jmenujme zdařilé pokusy realizované ve skanzenu na púchovském hradisku Havránok u Liptovské Mary. Archeologické skanzeny, kterých i u nás v poslední době stále přibývá (Březno u Loun, Mladá Boleslav, Letovice aj., stejně jako rekonstrukce různých objektů na jednotlivých archeologických lokalitách), představují možnost využití poznatků získaných archeologickými výzkumy, experimentální ověření jejich interpretací i zjištění možností různých pracovních a technologických postupů, samozřejmě vedle jejich vysoce atraktivní prezentace veřejnosti, která v optimálním případě do těchto aktivit bývá zapojena.

Neoddělitelnou součástí popularizace moravských laténských nále-

zů je i jejich prezentace na výstavách v zahraničí. Zde je třeba konstatovat, že předměty z nálezového fondu moravských laténských lokalit tvořily nedílnou a nepřehlédnutelnou součást řady souborných výstav širšího rozsahu o keltském umění či o kultuře Keltů obecně – např. Benátky 1991, Rosenheim 1993, Tokio 1998, Ávila 2002. Jsou to nálezy z oppida ▼ Staré Hradisko, předměty z pohřebišť a především soubor bronzových kování dřevěné konvice z pohřebišť v ▼ Brně-Maloměřicích; kování této konvice se objevilo i na plakátu a obalu katalogu výstavy v Benátkách. Tento unikátní doklad mistrovství keltských kovolců nechybí ani v reprezentativních publikacích o keltském umění proslulých badatelů P.-M. Duvala a J. V. Megawa, stejně jako v řadě dalších menších prací.

Obálka francouzské verze katalogu výstavy „I Celti“ v Benátkách

V Ý Z N A M N É O S O B N O S T I M O R A V S K É K E L T S K É A R C H E O L O G I E

BÖHM Jaroslav, * 8. 3. 1901 Holešov, † 6. 12. 1962 Praha – od počátku svých vysokoškolských studií (u prof. L. Niederla) v roce 1919 až do konce života působil v Praze (od roku 1924 byl zaměstnancem Státního archeologického ústavu v Praze, od roku 1939 jeho ředitelem), přesto však zůstal s moravským prostředím nejenom citově, nýbrž podstatnou měrou i pracovní velmi úzce svázán.

Jaroslava Böhma silně ovlivnila německá archeologie, zejména výsledky systematických terénních odkryvů Gerharda Bersu ve dvacátých letech, které se staly milníkem v pojetí terénních výzkumů a daly metodicky nové impulsy celé tehdejší evropské archeologii. Tyto podněty a seznámení s K. Snětinou vedly J. Böhma k promyšlenému záměru uskutečnit systematický výzkum na keltském oppidu „Staré Hradisko“ u Malého Hradiska. Výzkum (prováděný společně s Moravským zemským muzeem zastoupeným J. Skutilem) probíhal ve čtyřech sezonách 1934–37 a stal se naším největším sídlištním výzkumem v meziválečném období. Je nicméně nutno zdůraznit, že nikdy předtím a (s výjimkou pasáží v *Kronice objeveného věku*, 1941, a v poválečné publikaci *Naše nejstarší města*, 1946) ani poté se J. Böhm dobou laténskou blíže nezabýval; odkryvy na Starém Hradisku realizoval nepochybně především proto, aby zde prakticky předvedl modelový sídlištní výzkum. Pro rok 1938 byla ve výzkumu ohlášena přestávka, J. Böhm se však poté již na Staré Hradisko nevrátil – skutečnost, že byl od 1. 3. 1939 ustanoven po K. Buchtelovi ředitelem Státního archeologického ústavu, ukončila natrvalo jeho aktivní terénní působení.

Za vyvrcholení jeho badatelské činnosti lze považovat vydání obsáhlé syntézy vývoje českého a morav-

Jaroslav Böhm

ského pravěku a raného středověku, *Kroniky objeveného věku*. V rámci této práce byl podán první, skutečně moderní přehled vývoje osídlení Moravy, v němž autor zavedl mimo jiné pro jihomoravské halštatské období pojem horákovská kultura a v němž také věnoval obsáhlou pasáž období keltského osídlení.

Jaroslav Böhm je bezesporu jednou z nejvýraznějších osobností nejenom československé, nýbrž i evropské archeologie. Stál v čele profesionalizace oboru a byl zakladatelem a organizátorem našeho moderního sídlištního archeologického výzkumu. Svou koncepci plošných sídlištních výzkumů a jejich komplexního zpracování, kterou prosazoval a po válce zajišťoval pro její realizaci i podmínky, v praxi sám ověřil a předvedl právě na Moravě, při výzkumu keltského oppida Starého Hradiska.

ČERVINKA Inocenc Ladislav, * 1. 2. 1869 Břest, † 3. 10. 1952 Brno – významný terénní praktik, správce sbírek archeologického od-

dělení Moravského zemského muzea v Brně, později konzervátor Státního archeologického ústavu pro Moravu a Slezsko, zakladatel a vydavatel časopisu *Pravěk* (1903–13) a tvůrce Moravského archeologického klubu, budovatel archeologických fondů Moravského zemského muzea, autor první souborné instalace památek moravského pravěku a především autor knihy *Morava za pravěku* a řady dalších syntéz a studií. V neposlední řadě je důležité úsilí, jež věnoval kompletaci soupisu nalezišť a nálezů moravského pravěku. Tyto rukopisné soupisy se staly základem nálezových katastrů jednotlivých pravěkých kultur a není snad moravského archeologa, který by je ve své práci nevyužil.

I. L. Červinka se jako první moravský badatel blíže dotkl problematiky osídlení Moravy Kelty (*Kostrový hrob u Slavkova a galské starožitnosti na Moravě*, ČVMSO XVIII, 1901). Vzhledem k malému počtu tehdy známých laténských nálezů je interpretoval jako obchodem či darem získané cizí prvky v prostředí platěnické kultury popelnicových polí,

Inocenc Ladislav Červinka

nebo jako pozůstatky po skupinkách Keltů Moravou procházejících („...že ... lidstvo, které u nás pochovávalo své nebožtíky ve hrobech kostrových s přídavky rázu galského, bylo jenom potulnými cizinci v naší vlasti, shledáváme v té okolnosti, že není posud na Moravě známo ani jediné sídliště, které by charakterizováno bylo galskými šperky, nástroji a zbraněmi a zároveň i nějakou novou svéráznou keramikou...“). Není snad výraznějšího dokladu o tom, jak velmi je poznání závislé na stavu výzkumu, neboť třináct let poté na základě mnohých se nových nálezů již přiznává svůj omyl (*Kultura galská na Moravě*, ČMM XIV, 1914). Naposledy se k problematice keltského osídlení Moravy vrátil v první polovině čtyřicátých let, kdy vyčerpávajícím způsobem shrnul poznatky o době laténské na Moravě včetně soupisu lokalit, který doplnil četnými vyobrazeními nálezů; práce, nazvaná prozatímne *Galové*, však zůstala nedokončena a nebyla nikdy publikována.

ČIŽMÁŘ Miloš, * 17. 12. 1945 Brno – od absolutoria na FF UJEP v Brně v roce 1969 (diplomová práce *Keltská pohřebiště na Moravě*) je jeho hlavním zájmem problematika keltského osídlení Moravy. Od pohřebišť záhy svou pozornost přesunul k problematice oppidální (a posléze obecně sídlištní), když v letech 1973–77 působil v pražském Archeologickém ústavu na výzkumu oppida na Závisti; po přechodu na brněnské pracoviště se věnoval především záchranným výzkumům na jižní Moravě – vodní dílo Nové Mlýny, dálnice Brno – Vyškov aj. Po utlumení těchto aktivit se mohl plně soustředit (vedle vykonávání funkce vědeckého tajemníka ústavu) na témata, která považoval za nosná – do tohoto období patří deset sezon výzkumu na oppidu ► Staré Hradisko, několikaletý výzkum na nížinném sídlišti v Bořitově (které se podařilo odkryt v úplnosti), výzkum na hradisku púchovské kultury „Požaha“ u ► Jičiny, výzkum na časně laténském hradisku „Černov“ u ► Ježkovic i bohatá prospekční činnost spojená

s ověřováním často i nově objevených lokalit (púchovské hradisko u ► Jasenice, hrob se čtvercovým příkopem u ► Žatčan aj.) Všechny tyto výzkumy přinesly mnoho nových poznatků a většinou byly vědecky zpracovány, neboť publikační činnost M. Čižmáře za terénní nezaostává. V současné době jeho početná bibliografie zahrnuje široké spektrum problematiky doby laténské. To se promítlo i ve jmenování dopisujícím členem Německého archeologického ústavu.

V roce 1993 odešel z AÚ ČSAV jako ředitel do nově vzniklého Ústavu archeologické památkové péče Brno, kde své terénní aktivity omezil na minimum, s výjimkou prospekce a dokumentace moravských hradíšť a mohylníků. Připočteme-li k tomu působení pedagogické (přednášky o době laténské na FF MU, dříve i na Slezské univerzitě v Opavě), bohatou činnost ediční (pod jeho redakcí vychází obnovený *Pravěk* včetně *Supplement*, souhrnné publikace o výzkumech ÚAPP i další příležitostné tisky) a funkčnost a prosperitu jím vedeného ústavu, můžeme jednoznačně říci, že M. Čižmář představuje v současné době nejvýraznější osobnost ve výzkumu doby laténské na Moravě a jednu z nejvýraznějších v moravské archeologii vůbec.

ENDEROVÁ Pavla, * 4. 9. 1962 Brno – absolvovala v roce 1985 na FF UJEP v Brně diplomovou práci *Laténské sídliště v Mistríně*. Po absolutoriu nastoupila do Archeologického ústavu ČSAV v Brně, odkud v roce 1993 přešla do Ústavu archeologické památkové péče Brno; v obou institucích patřily k její hlavní činnosti záchranné výzkumy (z doby laténské např. Brno-Horní Heršpice, Šakvice, Vyškov) a jejich zveřejnění, účastnila se výzkumu oppida na Starém Hradisku a nelze opomenout participaci na publikaci materiálu z pozůstatosti předčasně zemřelého K. Ludikovského (sídliště v Mistríně, Bojanovicích, Blížkovicích, Střelcích, vše ►). V současné době žije a pracuje v Německu.

Jan Filip

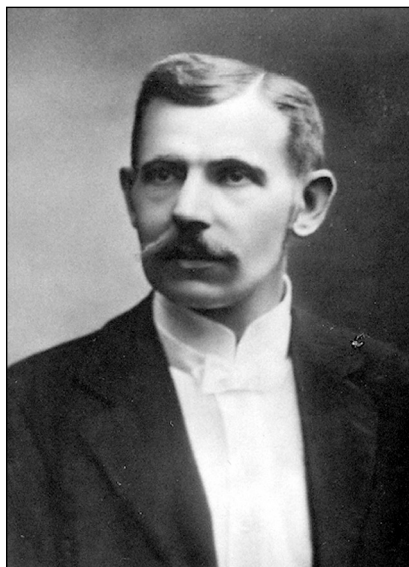
FILIP Jan, * 25. 12. 1900 Chocnějovice, † 30. 4. 1981 Praha – původně středoškolský profesor dějepisu a zeměpisu se záhy a současně se svou středoškolskou činností začíná věnovat archeologii. Habilitoval se v roce 1937 a po krátkém válečném údobí působil v pražském archeologickém ústavu byl jmenován profesorem Univerzity Karlovy, v roce 1963 ředitelem Archeologického ústavu ČSAV. Řada akademických funkcí, funkcí v mezinárodních organizacích i ocenění a vyznamenání svědčí o jeho významu pro československou archeologii. Bádání o době laténské jednak přiblížil laické veřejnosti poutavou publikací *Keltská civilizace a její dědictví* (1959, reedice v roce 1996 dokládá nejen nadčasovost tématu, ale i současnost jeho zpracování), ale především je posunul o velký kus dál na poli čisté vědy svou monumentální syntézou *Keltové ve střední Evropě* (1956; zde poprvé byl rozčleněn Reineckův stupeň LT B na dvě fáze – Filip je označil jako horizont duchcovské spony a horizont spony s velkou kuličkou na patce). Nelze nevpomenout jeho *Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas I, II* (1965, 1966). Pro poznání doby laténské na Moravě je důležitá jeho publikace hrobů z ► Mistrína a pře-

devším skutečnost, že ve své syntéze *Keltové ve střední Evropě* vedle soupisu českých a slovenských pohřebišť podal první ucelený a na dlouhou dobu téměř 25 let jediný soupis moravských keltských pohřebišť.

HORÁLKOVÁ Pavla viz
ENDEROVÁ Pavla

CHLEBORÁD Miroslav, * 29. 6. 1880 Habry u Havlíčkova Brodu, † 4. 6. 1966 Brno – jeden z nej přednějších představitelů moravské amatérské archeologie v období mezi světovými válkami. Archeologii se intenzivně začal věnovat v místě svého nejdelšího působení, v Bučovicích – po jeho příchodu sem se začala archeologická mapa regionu Bučovska výrazně měnit. Mnoho času věnoval povrchovým sběrům a drobným výzkumům, někdy prováděl i větší objevy. Výsledkem jeho činnosti jsou desítky nově objevených nalezišť ze všech období a sbírka kvalitně restaurovaných a přesně evidovaných předmětů, čítající přes 8 000 inventurních čísel. Ta byla ještě za jeho života předána do Moravského zemského muzea a stala se významnou součástí jeho sbírek. Výsledky svých výzkumů M. Chleborád zveřejňoval nejen formou nálezových zpráv, ale i na tehdejší dobu fundovaným vyhodnoce-

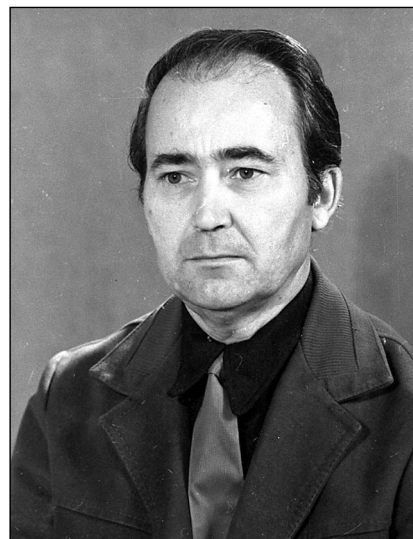
ním. Svými výzkumy obsáhl všechna období pravěku, vedle závěru eneolitu a počátku doby bronzové je to rovněž doba laténská, kde jeho výzkumy znamenají výrazný přínos. V roce 1928 prozkoumal (a vzápětí publikoval – 1930) pohřebiště v trati „U Lišek“ v ▼ Bučovicích a s Aloisem Procházkou společně odkrýval největší moravské keltské pohřebiště u ▼ Holubic a menší nekropoli u ▼ Křenovic; nálezy z těchto pohřebišť i další keltské hroby poskytl A. Procházkovi pro jeho obsáhlou studii *Gallská kultura na Vyškovsku* (1937).

František Lipka

LIPKA František, * 2. 8. 1863 Boskovice, † 24. 12. 1917 Boskovice – magistr farmacie, lékárník v drogerii a lékárně U Černého orla v Boskovicích byl jedním z neaktivnějších členů místního muzejního spolku a vybudovaného muzea. Této práci se věnoval až do své smrti. Napsal řadu prací věnujících se lokální historii, objevil řadu starožitností a obohatil jimi boskovické muzeum. Jako výborný fotograf a kreslíř zachytil mnohé mizející památky na fotografiích a kresbách. Z hlediska bádání o době laténské je z jeho aktivit nejvýznamnější působení na keltském oppidu ▼ Staré Hradisko. Zde společně s boskovickým léka-

řem Karlem Snětinou v letech 1907–12 prováděli výzkumné práce, s jejichž výsledky nejen pohotově a vyčerpávajícím způsobem seznámili odbornou veřejnost (Lipka 1909, Lipka – Snětina 1912, Lipka – Snětina 1913), ale i správně ztotožnili kulturu obyvatel Starého Hradiska s kulturou obyvatel českých Stradonic.

Karel Ludikovský

LUDIKOVSKÝ Karel, * 27. 10. 1923 Brno, † 3. 6. 1979 Lažánky – vystudoval prehistorii a klasickou archeologii na FF MU v Brně. Studium ukončil v roce 1954 diplomovou prací *Keltové na Moravě do počátku n. l.* u prof. E. Šimka, poté nastoupil do AÚ ČSAV v Brně, kde setrval až do tragického konce života. K problematice své specializace na laténské období Moravy provedl řadu jak systematických, tak záchranných terénních výzkumů (sídliště v Komořanech, Velkých Hostěrádkách, Bořitově, Mistříně, pohřebiště v Blučíně a Lovčičkách, oppidum na Hostýně, vše ▼, a množství dalších drobných záchranných akcí). Vedle standardní archeologické problematiky se věnoval otázkám rentgenové fotografie v archeologii, technologii hrnčířské produkce, šperkařství, pravěkému stavitelství, v posledních letech života pak zejména archeologii černé metalurgie (římské železář-

Miroslav Chleborád

ské pece v Sudicích, experimentální tavby železné rudy) a geofyzikálním metodám v archeologické prospekci. Provedl také množství záchranných výzkumů na lokalitách téměř ze všech období pravěku. Jeho předčasným odchodem (zemřel v necelých šestapadesáti letech) ztratila moravská archeologie výrazně technologicky profilovanou osobnost, orientovanou směrem k vyvíjení nových a aplikací již ověřených moderních technických metod archeologického výzkumu. K odkazu K. Ludikovského se moravští badatelé stále vrací, památky jím shromážděné se staly pevnou součástí základního pramenného fondu moravské prehistorie.

MEDUNA Jiří, * 4. 4. 1932 Brno – v současné době již emeritní zaměstnanec Archeologického ústavu v Brně. Keltským osídlením Moravy se zabýval od absolutoria archeologie na brněnské univerzitě (diplomová práce *Osídlení Moravy Kelty* v roce 1956) a je možno konstatovat, že problematiku obsáhl v celé šíři. Pozornost věnoval keltským pohřebišťům (zveřejnění několika starších nálezů – ► Ponětovice, ► Pustiměřské Prusy aj., publikování jejich soupisu, precizování počáteční fáze keltských pohřebišť na Moravě). Těžiskem práce se však stala otázka po-

Jiří Meduna

znání moravských keltských sídlišť (monografie *Die latènezeitlichen Siedlungen in Mähren*, 1980 společně se současně publikovaným materiálovým katalogem se soupisem laténských lokalit *Die latènezeitlichen Siedlungen und Gräberfelder in Mähren* tvoří jedno ze stěžejních děl moravské prehistorie). K poznání keltského osídlení Moravy přispěl kromě řady menších výzkumů (Brno-Horní Heršpice, Klentnice, Němčany, Pravčice aj.) i rozsáhlým terénním výzkumem keltského oppida Staré Hradisko (vše ►). Zde zpracoval nejen materiál, získaný vlastními výzkumy (1964–66, 1972–73), ale i materiál z výzkumů J. Böhma ve 30. letech a precizně publikoval starší fondy ze sbírek muzeí v Boskovicích, Brně, Olomouci, Plumlově, Praze a Prostějově. Stal se uznávaným předním evropským odborníkem na dobu laténskou a jeho vysoká vědecká úroveň byla oceněna jmenováním dopisujícím členem Německého archeologického ústavu.

POULÍK Josef, * 6. 8. 1910 Jiřkovice, † 28. 2. 1998 Brno – jedna z nejvýraznějších postav poválečné československé archeologie a slovanské archeologie vůbec, dlouholetý ředitel (a budovatel) Archeologického ústavu v Brně, nositel řady vědeckých titulů i státních cen a vyznamenání. Jeho jméno je spjato především s výzkumy velkomoravských lokalit, zvláště pak nížinného hradiště „Valy“ u Mikulčic, synonyma úspěchů naší slovanské archeologie. Hluboký zájem o archeologii se u něho projevoval od mládí, ve čtyřicetiletých letech (po vojenské službě a krátkém působení v profesi, kterou vystudoval – absolvoval textilní průmyslovku) se rozhodl oboru věnovat profesionálně a byl přijat na místo pomocné síly (laboranta) do pravěkého oddělení Moravského zemského muzea. Vzápětí se zapsal ke studiu prehistorie u prof. Šimka na Masarykově univerzitě, které završil roku 1946 doktorátem u prof. Eisnera na Karlově univerzitě v Praze. Období jeho působení

Josef Pouлік

v Moravském zemském muzeu je ve znamení bohaté terénní výzkumné činnosti, která znamenala rozhojnění pramenné základny (nejen) keltských památek: s jeho jménem jsou vedle řady drobnějších akcí spjaty výzkumy takových důležitých lokalit, jako jsou pohřebiště v Ponětovicích, Pustiměřských Prusích či Brně-Maloměřicích, které vzápětí poho- tově publikoval (vše ►). Důležitý je i výzkum sídliště u ► Tvarožné, vlastně první rozsáhlejší výzkum nížinného keltského sídliště na Moravě. Jako ředitel Archeologického ústavu také dal popud ke znovuzahájení výzkumu oppida na ► Starém Hradisku v 60. letech, který prováděl J. Meduna.

PROCHÁZKA Alois, * 18. 5. 1875 Lomnice u Tišnova, † 16. 4. 1940 Slavkov u Brna – společně s přáteli a žáky M. Chleborádem, E. Kolibabem, F. Kalouskem a K. Tihelkou vytvořil pozoruhodnou badatelskou sestavu Bučovicka a Slavkovska, která se prosadila na čelné místo v amatérské archeologii a jejíž následně jmenovaní mladší členové se stali předními představiteli naší profesionální prehistorie. Jejich sbírky tvoří dodnes významnou část sbírek Moravského zemského muzea v Brně. Neúnavný archeolog-amatér, který sám vlastními výzkumy za-

Alois Procházka

chraňoval a získával archeologické nálezy snad ze všech období pravěku (z laténských lokalit je to především působení na pohřebišti v ▴ Holubicích a ▴ Křenovicích), se i díky svému učitelskému povolání významně zasloužil o propagaci archeologie a pravěkých památek, a vykonal tak pro osvětu i záchranu starožitností velký kus práce. Nejvýznamnějším jeho dílem je monografie *Gallská kultura na Vyškovsku. La Tène středomoravský* (1937). Jde o poslední shrnující monografickou publikaci moravských keltských pohřebišť: moravská archeologie má v tomto směru velký dluh a před sebou velký úkol.

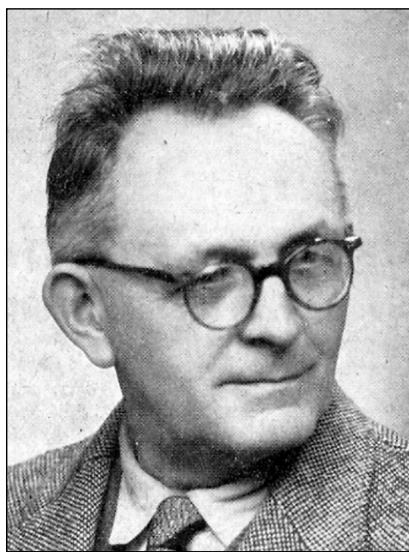
RZEHAK Anton, * 26. 5. 1855 Nový Dvůr u Židlochovic, † 31. 3. 1923 Brno – významný moravský geolog a archeolog. Geologie byla jeho specializace a hlavní činnost, jeho působení archeologické však zanechalo hluboké stopy ve vývoji moravské archeologie. Od roku 1886 se stal po M. Trappovi správcem prehistorického oddělení Moravského zemského muzea. Výsledkem jeho práce zde bylo první systematické rozřídění sbírek. Prováděl řadu terénních výzkumů, bohatá byla jeho přednášková aktivita, důležité jsou jeho zprávy o přírůstcích sbírek Morav-

Anton Rzehak

ského zemského muzea a archeologické činnosti na Moravě vůbec. Pro bádání o době laténské na Moravě je významná jeho práce *Die jüngere vorrömische Eisenzeit (Latènezeit) in Mähren* z roku 1913, první shrnující práce o keltském osídlení Moravy.

SKUTIL Josef, * 7. 3. 1904 Zbýšov, † 18. 9. 1965 Varšava – pozoruhodná osobnost české prehistorie, moravské vlastivědy, literární historie, numismatiky, muzeologie, krasověho výzkumu a regionalistiky: vskut-

Josef Skutil

ku, prof. Skutil věděl téměř o všem, co se zvláště na Moravě v kultuře dělo a do mnoha oborů také literárně vstupoval. Na Karlově univerzitě studoval prehistorii u L. Niederla a A. Stockého, doktorátu filozofie dosáhl roku 1927 a od roku 1929 působil na oddělení moravského pravěku Moravského zemského muzea v Brně, kde se stal roku 1937 – po I. L. Červinkovi – vedoucím tohoto oddělení. Již před válkou působil na FF KU v Bratislavě, zde byl v roce 1948 i jmenován profesorem. Poúnorová léta přinesla prof. Skutilovi řadu trpkostí a šikan, které neodčinilo ani povolání na místo vedoucího archeologického oddělení olomouckého muzea v roce 1953, ani nástup na místo vědeckého pracovníka v brněnském Archeologickém ústavu roku 1958. I přes narušené zdraví neustával ve vědecké a publikační činnosti (úplná bibliografie čítá neuvěřitelných 2 249 položek!); zemřel předčasně v roce 1965.

Vědecké dílo prof. Skutila spočívá především v řadě monografií z pleistocenní archeologie, dále regionálních monografií o pravěku, dosud velmi využívaných soupisů moravských prehistorických výkopů a nálezů, otiskovaných periodicky především v ČMM, i nepřeborného množství studií, článků, statí a zpráv k nejrůznějším tématům. Z hlediska bádání o době keltského osídlení Moravy jsou významné primární publikace množství laténských nálezů a rovněž spolupráce na rozsáhlých výzkumech oppida na ▴ Starém Hradisku, kde ve 30. letech minulého století působil po boku Jaroslava Böhma.

SNĚTINA Karel, * 13. 5. 1860 Poříčany, † 15. 7. 1942 Boskovice – vynikající lékař a praktik byl zakládajícím členem Muzejního spolku v Boskovicích, kde velmi kolegiálně spolupracoval s dalším boskovickým muzejníkem, PhMr. Františkem Lipkou; společně participovali na řadě archeologických výzkumů (sídliště pod lesem „Lipníky“, hradiště „Vejšťice“ aj.). Jejich největším a nejvý-